№ 262 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 26

1908

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 26 № 262

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ԹԻՖԼԻՍԻ
ՀԱՅՈՑ ՏՆԱՅՆԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
մեծապատիւ անդամները առաջիկայ կիրակի, ամսիս 30-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին, Կովկասի Կայսերական Գիւղատնտեսական ընկերութեան դահլիճում հրաւիրվում են արտակարգ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

որի զբաղման նիւթ լինելու են.

ա. Մի քանի ընթացիկ խնդիրների մասին վարչութեան գործունէութեան վերաբերեալ զեկուցումը.

բ. Ընկերութեան կանոնադրութեան մի քանի կէտերի փոփոխութեան քննութիւնը.

և գ. Ընկերութեան ձեռներէցութեամբ բացված ջուլհակութեան արհեստանոցների գոյութիւնը ապահովեցնելու խնդիրը:

(հ. ու. շ.) ա. 3—1

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Մ. Գ. Դանիէլ-Բէկ
Ընդունելութիւնը: Առաւօտեան 10—2 ժ. Երեկոյեան 4—6 ժ.
Հասցէ՝ Ртищевская ул., № 7.
(հ. շ.) ա. 50—27

ՄՏԱՒՈՐ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԳԻՒՂՈՒՄ

I

Եթէ ուզում էք, որ գիւղը առաջադիմի, պէտք է նպաստէք, որ գիւղում առաջ գայ մտաւոր շարժում:

Մինչև գիւղացին չը մտցնէ իր սովորական մտածողութեան մէջ նոր տարրեր և չընդարձակէ իր գիտելիքների ծաւալը բնութեան ու արհեստի մասին, նա չէ կարող աւանդական տնտեսութիւնից ու կենցաղավարութիւնից դէնը քայլեր անել և առաջադիմել:

Այն սահմանափակ և անփոփոխ շրջանակները, որոնց մէջ գործել է մեր գիւղը անցեալում, սպառել են այն ամեն հնարները, որոնցով կարելի էր բարւոքել կեանքի պայմանները:

Նոր հնարների, զարգացման նոր պայմանների համար անհրաժեշտ են նոր հօրիզոններ, մտածողութեան և գործունէութեան աւելի լայն շրջանակներ:

Առանց մտաւոր աշխատանքի, առանց նոր գիտելիքների, առանց նոր խորհրդածութիւնների, առանց նոր կուլտուրական դրդումների չէ կարելի յուսալ ոչ մի լուրջ առաջադիմութիւն մեր գիւղական աշխարհում:

Իսկ ո՞վ պէտք է տայ այդ մտաւոր պաշարը, ինչը պէտք է նպաստէ մտաւոր հօրիզոնների ընդարձակմանը և մտաւոր շարժումների ընթացքին:

Կրթական և հասարակական հիմնարկութիւնները, մամուլը, գիրքը, կենդանի խօսքը, մարդկանց շփումներ և հանդիպումների զարգացումը:

Իսկ ինչ է ասում մեր իրականութիւնը:

Շատ տխուր մի բան:

Ընդարձակ շրջաններ, բաղկացած տասնեակ և երբեմն հարիւրաւոր գիւղերից, չունեն ոչ մի կրթական հիմնարկութիւն, չեն ընթերցասիրում ոչ պարբերական մամուլի թերթերը և ոչ մի գիրք, շփումներ չունեն մտաւոր ղեկավարող անձերի հետ:

Իսկ հետևանքը:

Թմրութիւն և անշարժութիւն, տնտեսական կեանքի քայքայում, հասարակական և վարչական ապիկարութիւն:

Ոչ: Այդպիսի կեանք շարունակել չէ կարող մի ժողովուրդ, որ ցանկանում է ապրել աշխարհիս երեսին, բարգաւաճել և կուլտուրական դեր կատարել, մի ժողովուրդ, որ չէ կամենում քարանալ իր հին կաղապարների մէջ և յետոյ դէն շպրտվել կենդանի ազգերի շարքերից:

Մենք քսաներորդ դարի մէջ ստիպված ենք ամօթով խոստովանելու, որ մեր մասսաները դեռ խարխափում են խոր ագիտութեան մէջ, որ մտաւոր շարժման և զարգացման տարրերը դեռ շատ թոյլ են մեր ժողովրդի մէջ և որ կուլտուրական առաջադիմութեան համար չեն պատրաստված մարդկանց մտքերը և չեն ստեղծված այն նախնական անհրաժեշտ պայմանները, որոնք պէտք է նպաստեն նորմուծութիւններ իւրացնելու կեանքի մէջ:

Եւ որ աւելի ցաւալին է ու սոսկալին, այդ այն է, որ մեր հասարակութեան գիտակցութեան մէջ դեռ ուժեղ և խոր կերպով չէ դրոշմված մտաւոր զարգացման անհրաժեշտութեան գաղափարը, որ ամենամեծ զանցառութեան է մատնված կուլտուրական առաջադիմութեան այդ հիմնական գործօնը և որ ջանքեր չեն գործադրվում օր առաջ դուրս գալու այն սոսկալի վիճակից, որի մէջ գտնվում են մեր ազգէս մասսաները:

Ա. Քալանթար

ԲԻՒԼՈՎԻ ՃԱՌԸ

(Հեռագրով)

Բեռլին, 24 նոյեմբերի

Այսօր, ռէյխստագում, բիւջէի քննութեան ժամանակ ներկայ էր պետական կանցլերը:

Պահպանողական կուսակցութիւնը պահանջեց զինուորական նախահաշւի մէջ մտցնել որոշ գումարներ օդապարիկների համար, պարսաւանք յայտնեց, որ գերմանական օդային նաւերի կառուցումը գաղտնի չէ պահվում և յայտնեց, որ արտաքին քաղաքականութեան հարցերում գերմանական ժողովուրդը անպայման մեծամասնութեամբ պաշտպանում է կանցլերին:

Իմերսի ճառից յետոյ խօսեց Բիւլովը:

Իշխան Բիւլովը յայտնում է, որ վերջին ամիսների ընթացքում քաղաքական գրութիւնը գտնվում էր Թիւրքիայում կատարված յեղաշրջման ազդեցութեան տակ: Այդ յեղաշրջմանը հետևած դէպքերի բնաւորութեան մասին, սակայն, անճիշտ տեղեկութիւններ հաղորդվեցին ռէյխստագի և օտարազգի մամուլի մէջ:

«Շէյդէմանը անգամ պնդեց, որ Թիւրքիայի շարժումը առաջ են բերել իբր թէ չարչիները և դաւադիրները: Թիւրքիայի շարժման պարագլուխները ոչ թէ չարչիներն էին, այլ մեծ մասամբ օֆիցերները, որոնք իրանց կրթութիւնը ստացել են Գերմանիայում և մեր զօրքի մէջ գրաւած ունեն աչքի ընկնող տեղ: Թիւրքիայում շարժումը լի է արժանապատւութեամբ և հէնց առաջին օրից նա ձեռք բերեց ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհի համակրանքը և յարգանքը: Գերմանական քաղաքականութիւնը ճանաչեց շարժման իդէալիզմը և նրա պարագլուխների անկեղծութիւնը: Ես անձամբ ընդունեցի այդ գործիչներից մի քանիսին: Դէպի նրանց ես մեծ յարգանք տածեցի. նրանք ուտոպիստներ չեն, այլ հայրենասէրներ:

«Այդ հարցի վերաբերութեամբ արտասահմանում տարածվեցին սուտ տեղեկութիւններ գերմանական քաղաքականութեան մասին, իբր թէ մենք շարժման հակառակորդներ ենք, որովհետև համակրում էինք Թիւրքիայի հին ռեժիմին: Դրանում երևաց, որ շատ անտեղեակ են մարդիկ գերմանական քաղաքականութեան հիմնական սկզբունքների հետ: Ծելացի քաղաքականութեան նպատակը չէ կարող կայանալ ուրիշ երկիրների ներքին գործերի մէջ խառնվելու և դպրոցական ուսուցչի դեր կատարելու մէջ: Երբ, սակայն, մեզ դիմում էին խորհուրդ հարցնելով նոյնիսկ Կ. Պոլսի ներկայացուցիչները, մենք ամեն անգամ խօսել ենք յօգուտ բարենորոգումների և ներկայումս ուրիշ ցանկութիւն չունենք: Մենք երբէք չենք ձեռն մխել օսմանեան երկրին, չենք գրաւել հողի մի կտոր և, հասկանալի է, ոչ թէ բարոյական դրդումներից կամ համեստութիւնից, այլ այն պատճառով, որ աշխարհագրական դրութիւնը դրան իրաւունք չէր տալիս»:

Մատնանշելով, որ Բալկանի դէպքերը եւրոպական դիպլօմատիային դրին երես առ երես մի դժուարին խնդրի առաջ, Բիւլովը ասաց, որ պաշտպանելով գերմանական շահերը, նա սկզբից ի վեր պարզ գիտակցեց երկու բան,—նախ, որ գերմանական քաղաքականութիւնը պէտք է դիպլօմատիական լինի, և, ուր հարկն է, իրաւունք տալ միւս պետութիւններին առաջին ընթացքը, երկրորդ— և դա բոլոր կասկածից դուրս է—դաշնակից գերմանիայի հաւատարմութիւնը Աւստրօ-Ունգարիային (բուռն ծափահարութիւն, «բրաւօ»):

«Աւստրօ-Ունգարիայի մտադրութեան մասին մենք տեղեկացանք մօտաւորապէս Ռուսաստանի և Իտալիայի հետ միասին, սակայն Բօսնիայի և Հերցեգովինայի միացման ձևը և ժամանակը սկզբում մեզ յայտնի չէին: Բայց ես չեմ յանդիմանում Վիէննայի կաբինետին: Աւստրօ-Ունգարական միապետութիւնը կարող է և պէտք է ինքնուրոյն կերպով քննէ—ո՛ր հարցերն են նրա համար կենսունակ և նրանց վերաբերութեամբ ինչպէս վերաբերվել:

«Ինձ համար պարզ էր, որ ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրի հետ խօսակցելիս չը պէտք է որևէ կասկած թողնել այն մասին, որ կօնֆերենցիայի հարցում մենք կարող ենք անջատվել Աւստրօ-Ունգարիայից: Մնացածում մենք երկուստեք համոզվեցինք, որ ռուս քաղաքականութիւնը սուր, Գերմանիայի դէմ ուղղված, ոչինչ չունի և որ պէտք է նախկին բարեկամական յարաբերութիւնները պահպանել (բացագանչ. «բրաւօ»): Ռուս մինիստրը վերստին ինձ հաւաստիացրեց, որ գոյութիւն չունի ոչ բացարձակ, ոչ գաղտնի անգլօ-ռուսական համաձայնութիւն, որ ուղղված լինի գերմանական շահերի դէմ: Համակերպ է մերին և Իտալիայի քաղաքականութիւնը»:

Անցնելով մարոկկեան հարցին և ընդգծելով այն չափազանցրած նշանակութիւնը, որպիսին տրված է Կազաբլանկի միջադէպին, կանցլերն ասաց.

«Որոնենք մեր շահը և մեր արժանապատւութիւնը մեր հզօրութեան հիմքերը պաշտպանելով և ապահովելով գերմանական ժողովրդին: Ուրախալի է այն հանգամանքը, որ գերմանական և ֆրանսիական քաղաքականութեան համար արևելեան հարցը իր մէջ տարաձայնութիւններ չէ պարունակում, այլ, ընդհակառակն, որոշ չափով առնչութիւն ունի»:

Կանգ առնելով եապօնա-ամերիկական համաձայնութեան վրա, Բիւլով ասաց, որ նոր համաձայնութիւնները կատարելապէս համապատասխանում են այն սկզբունքներին, որոնք գերմանական քաղաքականութեան հիմքն են կազմում Հեռաւոր Արևելքում, այսինքն բաց դռների քաղաքականութիւնը տնտեսական շրջանում և status quo հայրենի յարաբերութիւնների մէջ, չինական կայսրութեան անձեռնմխելիութիւնը և անկախութիւնը: Պրագայում տեղի ունեցած դէպքերի առիթով կանցլերը յայտնեց, որ գերմանական կառավարութեան քայլերը սահմանափակվեցին պարզելով այն հարցը, թէ արդեօք անկարգութիւնների մէջ մասնակցում էին գերմանական հպատակները և չը փասվեցի՞ն արդեօք նրանցից մի քանիսները, իսկ այլ միջամտութիւն անթոյլատրելի է: Իր ճառը Բիւլով աւարտեց հետևեալ խօսքերով.

«Ես համաձայն եմ անգլիական արտաքին գործերի մինիստրի յայտնած այն կարծիքին, թէ կօնֆերենցիան կարող էր կամ հանգստացուցիչ կամ թէ սաստիկ գրգռող միջոց լինել: Մենք կը ցանկանայինք, որ նա հանգստացուցիչ միջոց լինէր: Յոյս ունենք, որ եւրոպական խաղաղութիւնը խախտված չի լինի: Խաղաղութիւնը խախտել ցանկացողները շատ թոյլ են, իսկ դրա համար ույժ ունեցողները հիմք չունեն ցանկանալու այդ: Կրկնում եմ, որ մեր քաղաքականութիւնը պարզ է և որոշ է. մենք կը պաշտպանենք մեր սեփական շահերը, օրինապէս կօգնենք

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՀՄԷԴ-ՐԻԶԱ ԵՒ ԻԶԶԷԹ-ՓԱՇԱ

—

Երբ անցեալները «Daily News»-ի մէկ համարը ձեռք առի, գլխաւոր լուրերու սիւնակին ճակատը սա վերտառութիւնները տեսայ. «Երիտասարդ Թիւրքիոյ դրաման.—Բարենորոգմանց լիգըը Լօնդօն.—Արտակարգ տեսարան մը.—Սուլթանի լրտեսապետը ներում կը հայցէ»: Այս ամենը տակաւին անորոշ էին. բայց երբ յօդուածը կարդացի, գաղտնիքը պարզուեցաւ:

Այդ ներում հայցող «լրտեսապետը» ուրիշ մէկը չէր՝ այլ եթէ իժերու էն վայրագ ծնունդ Իզզէթ-փաշա կոչուածը, մեծ դահճապետին երբեմնի Բ. քարտուղարը և բովանդակ երկիր մը իր երկաթէ գարշապարին տակ ընկճող հրէշը, որ, շնորհիւ իր մեծաւորին ճարտարութեան, սահմանադրութեան յաջորդ օրը յաջողեցաւ պրծիլ վրէժխնդիր ձեռքերէ և քանի ամիսներէ ի վեր կը գտնուի Լօնդօն, անունը փոխած, ինկութիւնը պարտկած, ու, թէպէտև իր նախորդ շռայլութեանց մէջ արտաքնապէս, այսու հանդերձ, բացարձակ պարիա մը լուսաւոր մարդկութեան առաջ: Ու այսպիսի սադայէլ մը լրբութիւնը ունեցած է գալ ու ներում հայցել... Ահմէդ Րիզայէ, օգուտ քաղելով անոր Լօնդօն ներկայութենէն: Հեգնութիւնը դժնդակ է, բայց դեռ աւելին կայ, որ պիտի լսենք:

Վերոյիշեալ թերթին արևելեան գործերու ծանօթ աշխատակիցներէն մէկը, տեսակցութեան մը համար Թիւրք լիգըրին հետ, կերթայ անոր օթէլը ու ինչերու կը հանդիպի հոն. լաւ է, որ իր գրածները լսեն ընթերցողները, առանց իմ կողմէս աւելորդ ընդմիջումներու: Յօդուածը ինքնին գնահատական մըն է արդէն՝ Ահմէդ Րիզայի մասին,—մէկը՝ որու անցեալի գործերէն մի քանին ժուրնալիստն ինք անգամ քննադատած է ժամանակին, բայց տեսէք թէ ինչպէս կը գովէ այժմ: Կարժէ նկատողութեան առնել նաև հայոց ուղղուած քանի մը տողերը:

«Երեք անգամ պատիւ ունեցած է այս տողերս գրողը տեսակցիլ Ահմէդ Րիզայի հետ Լօնդօն: Առաջինը 1904-ին էր, ճաշկերոյթի մը առթիւ, ուր ներկայ էին բաւական թուով հայեր ևս. Ահմէդ Րիզա բէյ ելէքտրականացուց կամ, աւելի, գայթակղեցուց հանդիսականները, յայտնելով հայոց որ իրենք բերին կոտորածները իրենց վրայ՝ Թիւրքիայէ անջատման ձգտելով, փոխանակ միւս ցեղերուն միանալու՝ րէֆօրմի համար: Թէ որքան ճիշտ ու բանացի էր ան, այսօր բոլորս ալ կըմբռնենք այդ: Հայեր ինքնին ըմբռնեցին զայն, երբ, անցեալ Ծնունդի պատմական համաժողովին, ձեռք կարկառեցին երիտասարդ Թիւրքերու:

«Երկրորդ հանդիպումը այս ամառուայ յեղափոխութեան առաջին անձկայոյզ և տարտամ օրերուն էր, երբ Բալկաններու գործին տեղեակներ Մակեդոնիոյ զինուորական ըմբոստացումը անիշխանութեան նոր տարր մը կը նկատէին: Րիզա բէյ, դեռ ևս աքսորական ու վտարանդի մը, արտաքնապէս անդորր էր, իրջանիկ մարտիկի այն վեհութիւնով՝ որ կրած էր պարտութեան ու յաջողութեան մէջ համահաւասար:

«Այսօր, հաժեստ ու պայծառ ինչպէս միշտ, Լօնդօն շրջապատած է զինքը յաղթութեան մը արժան ուշադրութեամբ: Մամուլը պաշարեց զինքը հասած րոպէին: Հասարակաց ժողովք ու արտաքին գործոց մինիստրութիւնը իրեն կը սպասէին: Բայց լսա՛ իս՝ իր մեծութեանի բարեպէս դրամատիկ ապացոյցը այն խոշոր ու պերճ օթօմօբիլն էր, որ օթէլին դուռը կը սպասէր: Այդ օթօմօբիլը կը պատկանէր Իզզէթ փաշայի, որ չորս ամիս առաջ սուլթանի քարտուղարն էր, լրտեսներու լէգէոնի մը պետը, շարք մը կոտորածներու հեղինակը և կազմակերպիչը այն ամբողջ սպանութեանց և ինտրիգներու, որ վերջին 12 տարին կատարուեցան Եըլդըզ-Քէօշկի մեղուանոցին մէջ: Չորս ամիս առաջ, եթէ կարողանար, Ահմէդ-Րիզան ու անոր ամբողջ բարեկամները Վոսփորի ջուրերուն վրայ պտոյտի մը կը զրկէր՝ իր համբաւաւոր կեղծ յատակով մակոյկներէն մէկուն մէջ: Այսօր, ժողովուրդէ մը կողոպտած իր բոլոր միլիօններով—միլիօններ՝ որու ապացոյցներէն մէկը դուրսի օթօմօբիլն էր—եկած էր իր անժխտելի ութիւնը կաղկանձել, ապահով վերադարձ հայցել և ներում խնդրել մէկէ մը՝ որ դեռ երէկ պարզ աքսորական մըն էր: Պատմութեան մէջ կարելի է կարդալ այսպիսի դէպքեր, սակայն իրականութեան մէջ յաճախ չեն տեսնուիր:

«Նախասրահին մէջ խօսակցութեան բռնուեցայ երիտասարդի մը հետ, հին ռէժիմի լրտեսներուն և սիրելներուն յատուկ՝ առ երևոյթս գովելի ու խիստ ընտանի վարքով մէկը: Սկսայ հարցնել ինքնին թէ՝ երիտասարդ Թիւրք մը կրնա՞յ ըլլալ սա, այնքան որ զարհուրելիօրէն նման էր հին Թիւրքերուն, որոնց չարչարանքներու և կոտորածներու պաշտօնական հերքումները լսած էի: Շուտով իմացայ, որ Իզզէթ փաշայի որդին էր, իր հօր նման փախստական մը: Յայտնեց թէ՝ դաստիարակուած էր զինուորական ասպարէզի համար, սակայն «չլատիչ տագնապ մը» հարկադրած էր զինքը աւելի խաղաղ զբաղում մը փնտռել Բ. Դրան մէջ: Այդ ոճը եզականօրէն ընտիր մեղմաբանութիւն մը թուեցաւ ինծի, ռազմագաշտի մը յետակողմը կեցող անձերու գործածութեան յարմար: Ապա շարունակեց բացատրել, թէ սրտանց կեանքի ամբողջ ընթացքին ուխտեալ երիտասարդ Թիւրք մը եղած էր ինք, բայց պարագաները ստիպած էին իր հաւատքը պարտկել պաշտօնեայի մը համազգեստին ներքև: Ցիրաւի պիտի միանար Րիզա բէյի և իր միւս պարիզեան աքսորականներուն, եթէ անկախ եկամուտի մը տէրն ըլլար: Ըսի իրեն որ՝ մեր ծանօթ երգիծաբաններուն մէկը յայտնած է թէ՝ միայն հարուստները կրնան առաքինի ըլլալ: Սրտանց հաւանութիւն ցոյց տուաւ, ու գեղեցիկ է հաւատալ թէ՝ Իզզէթներն ու Մէլհամէները, կաշառ առնողներն ու բաղձիշ կեղեքողները, զբաղուած էին լոկ՝ առաքինութեան կարելիութիւնները դիզելով: «Նախորդ ռէժիմը,—շարունակեց,—իսկապէս անհանդուրժելի էր որևէ մէկուն համար»: Այդ թանկագին հաւանութեան վրայ կը խօսէինք, երբ ցոյց տրուեցաւ ինծի Րիզա բէյի ընդունարանը:

«Հոն հանդիպած տեսարանս պիտի չը մոռնամ երբէք: Րիզա բէյ կանգնած էր այնտեղ, բարձրահասակ, ուղիղ, ականաւոր, իր եաև 50 չափաւոր տարիներ թողած գեղադէմ անձ մը, պատկառելի իր սպիտակ մազերով՝ որ դաւադիրի մը անձկութիւնները կը պատմեն, իր յստակ կապոյտ աչքերը անկեղծութիւն ու արիութիւն համակ, այնքան ազնիւ յաղթութեան մէջ՝ որքան որ աներկիւղ էին պարտութեան պահուն: Իր մօտ կանգնած էր կամ, աւելի, կը տատանէր Իզզէթ փաշա ինքը: Ժամանակին Սպինօզայի ուղղափառ հակառակորդներէն մէկը անոր պայծառօրէն գեղեցիկ դէմքին համար ըսաւ թէ՝ «իր դիմագծերուն մէջ իր դատապարտութիւնը կը կրէր»: Այս պարագային, նախապաշարումը կը յուսամ թէ գիս չի շեղեր:

«Եըլդըզ-Քէօշկի գձուձ ընդաշխարհը, իր ստորնութիւնը, իր անսրտութիւնը, իր անզուսպ անյագութիւնը այս խնդրարկուին անձին ու դիմագծերուն մէջ մարմնացած էին: Առկէ աւելի ցուրտ ու դաժան դէմք մը տակաւին տեսած չեմ: Հրամայողի երևոյթ չունէր այդ, որովհետև վարժուած էր պատուիրել իր ծառաներուն՝ սեղանին առջև՝ հեռագրական թելին վրայէն: Անհանդարտ աչքերը աջ ու ձախ կը նայէին, որպէս թէ ծածկուած վտանգ մը ու փախուստի ելք մը փնտռէին: Փոքր, տձև ու թոյլ մարմինը պղտտական մէկ գռեհիկ շարժումէն միւսին կը տատանէր: Հին ռէժիմի թզուկ հոգին ընկճուած կանգնած էր նորին արի ներկայութեան առջև: Մտածին պէս ալ դուրս ելաւ ան—փախստական մը՝ վտարուած զինքը կողոպտող ու անպատուող ազգէն»:

Ժամանակը տխեղերքի անողոք դատաւորն է և քիչեր միայն անոր վրէժխնդիր ճիրաններէն կրնան խույս տալ: Վատահամբաւ Իզզէթ փաշայի այս բաղդին արժանացումը շատերու այրած սրտին զովացում մը պիտի շնորհէ, որքան ալ անբաւական հատուցում մը ըլլայ դա՝ այսպիսի հակամարդկային հրէշաննիի մը համար:

Մինաս Ցոլակ

մեր դաշնակցին և բէյլխատագի ու գերմանական ժողովրդի ցանկութիւնների համաձայն կաջակցենք այն խոշոր ձգտումներին, որոնց նպատակն է խաղաղութեան պաշտպանութիւնը»։ Ճառը առաջացրեց բուռն հաւանութիւն և ծափահարութիւններ։

(«Հ. Գ.»)

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Թաւրիզ, 24 նոյեմբերի

Սալմաստի վիճակի Խօսրովա գիւղի կաթոլիկ վանահայրը հաղորդում է, որ Մակուի խանը Թիւրքիայի սահմանակից Սիլաու և Սարամէրխիլ գիւղերի մօտ նոյեմբերի 13-ին ջարդեց հայկական դաշնակցական հրոսակախմբերին և թիւրքական սահմանային զօրամասերին։ («Հ. Գ.»)

—

Թաւրիզ, 22 նոյեմբերի

Ժողովրդի կողմից ընտրված մի քանի սահմանադրականներ որոշել են դիմել ռուսական մամուլին և գլխաւորապէս Պետական Դումայի գործիչներին խնդրելու, որպէսզի նրանք բարոյական աջակցութիւն ցոյց տան ժողովրդին, որը կռիւ է մղում քաղաքական և կրօնական դարաւոր կեղեքման դէմ։ («Р. С.»)

—

Թաւրիզ, 22 նոյեմբերի

Երէկ 100 հոգուց բաղկացած յեղափոխականների մի խումբ կէս գիշերի մօտերը յարձակվեց Էյն-ուդ-Դօվլէի բանակի վրա, բայց հանդիպելով դիմադրութեան և կորցնելով հինգ սպանված, հինգ վիրաւոր և վեց հոգու էլ գերի տալով՝ յետ նահանջեց։

(«Հ. Գ.»)

—

Թէհրան, 22 նոյեմբերի

Սահմանադրականներից ստացված մանաւոր տեղեկութիւնների համաձայն, Էյն-ուդ-Դօվլէն սարսափելի կորուստից յետոյ ստիպված է եղել անձնատուր լինել Սաթթար-խանին։ Նրա ամբողջ բանակը իր պաշարով, ռազմամթերքներով, զէնքերով ու թընդանօթներով ընկել է սահմանադրականների ձեռքը։ Հետևակների ու հեծելազօրքի մի մասը անցել է նրանց կողմը։ («Р. С.»)

—

Թէհրան, 22 նոյեմբերի

Այս բոլէրս զեկուցում է ստացվել Էյն-ուդ-Դօվլէից, որը չափազանց չչմեցրել է կառավարչական շրջաններին։ Պարզվում է, որ Սաթթար-խանի բազմաթիւ զօրամասերը, անցնելով Էյն-ուդ-Դօվլէի թիկունքը, կտրել են նրա հաղորդակցութիւնը Թէհրանի հետ, ստիպելով նրան ընդունել ճակատամարտ։ Տեղի է ունեցել երկար, յամառ և արիւնահեղ կռիւ։ Կորուստը ահագին է։ Էյն-ուդ-Դօվլէն աղերսում է շահին անյապաղ օգնութիւն հասցնել, հակառակ դէպքում նա հարկադրված պիտի լինի անձնատուր լինել։ Բաղէ-շահում Էյն-ուդ-Դօվլէի զեկուցումը վհատութիւն է պատճառել։

(«З. О.»)

—

Լօնդօն, 17 նոյեմբերի

Թէհրանից հեռագրում են տեղիս լրագիրներին, որ շահի այն զինուորները, որոնք մօտ ժամանակներս ուղարկված էին Կասպիական ծովից դէպի արևմուտք գտնվող Թալիշի շրջանը, ջարդ են կրել ազգաբնակութեան կողմից։

Փախուստի ժամանակ զօրքերը ընկրկել են կողոպուտներով ու բռնութիւններով զբաղվել, սարսափ տարածելով Րաշտի և Թէհրանի միջև գտնվող շրջաններում։

Թալիշի շրջանի ազգաբնակութիւնը միացել է Շաւենդի ցեղի հետ, որը բանակցութիւն է սկսել Սաթթար խանի հետ և խոստացել նրան լիակատար աջակցութիւն ցոյց տալ սահմանադրութեան համար կռիւ մղելիս։

Միաժամանակ հեռագրում են Թէհրանից, որ Անգլիայի և Ռուսաստանի միջև համաձայնութիւն է կայացել, որի հիման վրա նրանք իրանց բոլոր առաջադրութիւնները շահին այսուհետև պիտի ներկայացնեն միասին, այլ ոչ առանձին նոտաներով, որպէս զի այդպիսով իւրաքանչիւր անգամ ընդգծեն երկու պետութիւնների համերաշխութիւնը դիմադրութիւն ցոյց տալու բէակցիօներներին, որոնք կամենում են խափանել շահի որոշումը սահմանադրութիւն մտցնելու գործում։

(«Б. В.»)

—

Երկար տարիներ Պետերբուրգում գտնվող թիւրքական զինուորական գործակալ գնդապետ Էնվեր-բէյը յետ է կանչված և այլ ևս Պետերբուրգ չի վերադառնայ։ «Нов. Русь» լրագրի ասելով, թիւրքական կառավարութիւնը վճռել է յետ կանչել իր բոլոր զինուորական գործակալներին և նրանց փո-

խարէն նշանակել նորերը՝ գլխաւոր շտաբի ճեմարանը աւարտողներից։

—

Կ. Պօլիս, 24 նոյեմբերի

«Թանինը» մի յօդուած է տպել «Ռուս-թիւրքական համաձայնութիւնը» վերնագրով, որի մէջ ասում է, որ երկու պետութիւնների շահերի համակերպութիւնը և նոյնութիւնը լաւագոյն երաշխաւորութիւն է ինքնին համաձայնութիւն կապելու համար։ Թիւրքիան պատրաստ է ընդունել Ռուսաստանի բարեկամօրէն մեկնած ձեռքը։

«Իկդամը» ընդգծում է ռուսական մամուլի բարեկամական տրամադրութիւնը և խորհուրդ է տալիս կառավարութեան օգտվել համաձայնութեան համար յարմար բոպէից։

«Շուրայի-Իւմմէթը» խիստ դարձուածքներով պատապարտում է կաբինէտին Բուլղարիայի հետ անաջող բանակցութիւններ վարելու համար։

(«Հ. Գ.»)

—

Լօնդօն, 24 նոյեմբերի

Էդուարդ թագաւորը թեթև մրսելու պատճառով մի քանի օր իր սենեակից չէր դուրս գալիս։ Վաղը օդափոխութեան համար թագաւորը կը մեկնէ, հաւանօրէն, Բրայդօն։ («Հ. Գ.»)

—

Վիէննա, 24 նոյեմբերի

Երէկ առաւօտեան կայացաւ գերմանացի նացիօնալիստների ժողովը Պրագայի միջադէպի դէմ բողոքելու համար։ Ժողովից յետոյ տեղի ունեցան մի շարք ընդհարումներ ոստիկանութեան հետ, որ կտրել էր ժողովին մասնակցողների ճանապարհը դէպի համալսարան։ Ձերբակալվեցին 27 հոգի։ («Հ. Գ.»)

—

Վիէննա, 24 նոյեմբերի

Ստորին Աւստրիայի գերմանացիների դաշնակցութիւնը 2000 մարդկանց մասնակցութեամբ բողոքի ժողով կազմեց սլաւօն և իտալացի ուսանողների դէմ Վիէննայում։ Նախագահը յայտնեց, որ գերմանացիների համբերութիւնը հատել է, նրանք ամեն տեղ պատրաստ են կռիւ սկսել։ Ժողովը վերջանալուց յետոյ մասնակցողները դէմօնստրատիվ ընթացքով գնացին դէպի համալսարան, երգելով «Վախտ ամ Րէյն»։ Երկու տեղ ոստիկանութիւնը ճնշվելով ցուցարարներից՝ մերկացրեց սրերը։ («Հ. Գ.»)

—

Բեռլին, 24 նոյեմբերի

«Ֆիլարմօնիա» մեծ դահլիճում տեղի ունեցաւ ուսանողական մի համաժողով Պրագայի վերջին դէպքերի դէմ բողոք յայտնելու համար։ Ներկայ էին բազմաթիւ ուսանողներ և շատ պրոֆեսօրներ։ Ճառեր արտասանեցին պրոֆեսօրներ՝ Ռեաէ, Ֆենց, Վագներ, Լիստ։ Համարեա բոլոր հռետօրներն էլ կոչ արին՝ պաշտպանել գերման տարրը և առաջարկեցին ուսանողներին այսուհետև էլ յաճախել աւստրիական համալսարանները։ («Հ. Գ.»)

—

Լօնդօնի «Daily Express» լրագիրը հեռագիր է ստացել Բելգրադից, որ սերբիական Պեօտր թագաւորը հիւանդացել է ջղային ցնցումով։

Թագաւորը լաւ չէ կարողանում խօսել։ («Р. У.»)

—

Տօմսկ, 24 նոյեմբերի

Տեխնօլօգիական ինստիտուտի ուսանողների ժողովում 517 ձայնով ընդդէմ 267-ի վճռվեց դիմել պարապմունքներին։ («Հ. Գ.»)

—

Նովօրօսսիյսկ, 24 նոյեմբերի

Զինուորական դատարանը ձեռնարկեց «Նովօրօսսիյսկի հանրապետութիւն» կոչված գործի քննութեան։ Մեղադրվում են 106. վկաներ կանչված են 193 հոգի։ («Հ. Գ.»)

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

—

Թաւրիզ, 20 նոյեմբերի

Թեմական խորհրդից առած լուրերը շտապում եմ հաղորդել թերթիդ։

Սալմաստի կողմի հայերն էլ վտանգի մէջ են։ Մակուի Իգօ և Նամօ խաների մօտ 2000 հեծելազօրքը յարձակվել է Սանամերիկ, Վարդան (զուտ հայաբնակ), Ռըկավա և Այան (հայ և թուրք) գիւղերի վրա, թալանի ու կողոպուտի է ենթարկել, և սպանութիւններ են տեղի ունեցել։ Գիւղերի ազգաբնակութիւնը փախել-ապաստանել է Սալմաստի կենտրօնական գիւղերը։ Մակուի ձիաւորները սպառնում են աւերել Սալմաստը։

Թեմական խորհուրդը երրորդեց իր աղերսագրերը քաղաքիս հինգ հիւպատոսներին, Էյն-ուդ-Դօվլէին և Սահակ արքեպիսկոպոսի միջոցով շահին, որպէսզի միջոցներ ձեռք առնվեն ապարդիւն արիւնհոսութեան առաջն առնելու։

Հասկանալի չէ, թէ ինչ գործ ունի այստեղ հայը, և ինչու է Թէհրանի կառավարութիւնը հայկական խնդիր յարուցանում։ Եթէ իսկապէս կան հայ յեղափոխականներ, որոնք մասնակցում են շարժումներին, թող նրանք բռնվեն և պատժվեն. խաղաղ ժողովուրդը ինչ գործ ունի այդտեղ։ Հրաշալի էր Թէհրանի գերմանական դեսպանի պատասխանը շահի կառավարութեան, երբ վերջինը դիմել էր նրան, թէ Թաւրիզում գերմանացի սպաներ օգնում են Սաթթար խանին.—«բռնեցէք և պատժեցէք»։ Այսպիսի տարրական ճշմարտութիւն անլուծելի և անհասկանալի է բռնակալ բէժիմին։

Մարաղայից ևս սպառնալից լուրեր են ստացվում։ Այդտեղ էլ Սալիմ խանի ձիաւորներն են կուտակվում։ Խօսվում է, որ Էյն-ուդ-Դօվլէի բանակն էլ օրըստօրէ ուժեղանում է։ Թէ ինչ անակնկալներ պիտի պայթեն Ատրպատականի կամ պարսկահայերի գլխին, Ալլահը գիտէ. և ևսի Պարսկաստանի սահմանադրութիւնն էլ հայ արեան ծարաւի է…

Իմօ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

(Սեփ. թղթ.)

—

Գանձակ, 22 նոյեմբերի

Ամսիս 30-ին նշանակված է նոր փոխանորդի ընտրութեան վերջնական ժողովը։ Գիւղական շրջանների պատուիրակներին պատուիրված է օր առաջ գալ տեղս և քաղաքիս պատուիրակների հետ խորհրդակցել թեկնածուների աջող ցանկ կազմելու համար։ Նոյնպէս նրանց պատուիրված է հոգ. կառավարութեան կողմից ընտրվելիք թեկնածուներից գրաւոր համաձայնութիւն ստանալ, ապա ընտրութիւն կայացնել։

Շատ պարզ է, որ այս բոլորը կատարվելու է մինչև ընտրութեան օրը։ Բայց առաջներս մնացել է ընդամենը միայն մի քանի օր, և դեռ գիւղական պատուիրակների մեծ մասը չէ երևում, չը նայած որ ժամանակը շատ կարճ է և հազիւ թէ կարող լինեն մի քանի խորհրդակցական ժողովներ ունենալ, որպէս զի կազմվելիք ցանկը լինի արժանաւոր մարդկանցից բաղկացած և ոչ թէ ամեն մի պատահական ցանկացողից։

Գանձակն իր գիւղական շրջանով 15 ամիս առանց փոխանորդի մնալուց յետոյ վերջապէս յոյս կայ, որ մի քանի շաբաթից յետոյ կունենայ իր նոր փոխանորդը, որ շատ բան ունի անելու, որովհետև շատ գործեր կան երեսի վրա ձգված, որոնք նրան են սպասում։ Թողնենք հոգևոր կառավարութեան գործերը, որոնք 15 ամսվայ ընթացքում մի կերպ առաջ են տարվել. վերցնենք հէնց կրթական գործը Գանձակի փոխանորդութեան շրջանում։

Քսան և չորս գիւղից բաղկացող մի շրջան այսօր խարխափում է տգիտութեան անյատակ ծովի մէջ՝ չունենալով կրթական հաստատութիւններ, իսկ եղածներն էլ գտնվում են բաւիս լայն մտքով խղճալի դրութեան մէջ։ Ո՞վ պէտք է մտածի այդ գործի մասին, եթէ ոչ փոխանորդը։

Սարգօ

—

Բալախանի, 14 նոյեմբերի

Երկու ամիս շարունակվող «Կաւկազ. ընկ.» նաւթահանքի գործադուլը այսօր վերջացաւ. բանուորները կպան աշխատանքի, սակայն պարտված, դժբաղդացած։

Բանուորների պահանջներն էին այն 16 կէտերից բաղկացած արտօնութիւնները, որոնք նոր կառավարիչ Խուդադօվը յետ էր խլել, իսկ 17-դ պահանջը՝ կառավարչի հեռացնելն էր։

Գործադուլը ղեկավարում էր Հնչակեան կուսակցութիւնը, որը այս անգամ ոչ թէ օգուտ տուեց բանուորներին, այլ միանգամայն անբաղդացրեց։

Այդ նաւթահանքի բանուորները երկար տարիների ընթացքում լայն իրաւունքներ էին ձեռք բերել, բաւական յարմարութիւններ ունէին. սակայն բէակցիայի ուժեղ ժամանակը լինելով՝ կառավարիչը յետ էր ուզում խլել։ Բանուորները, այդ տեսնելով, կառավարչին բանի կերպով հեռացրին, իսկ հանքատէրը, այդ չը կարողանալով տանել, փակեց հանքը և առաջարկեց բանուորներին իրանց հաշիւները ստանալ ու հեռանալ։

Նաւթահանքի գեանի տէրերից մէկը, որ Բագւում չէր ապրում, համաձայն պայմանագրի, բողոքում է «Կաւկազ ընկերութեան» դէմ և պահանջում է, որ աշխատանքները վերսկսեն. և այդ բողոքի պատճառով էր որ շուտ սկսեցին աշխատանքները. այլապէս բանուորների դրութիւնը միանգամայն անմխիթար պիտի լինէր։

Մինչև աշխատանքների վերսկսելը կառավարիչ Խուդադօվը հիւանդութեան պատճառով ինքն իրան հեռացաւ արտասահման բժշկվելու։

Այն 16 կէտերից, որոնցով բանուորութիւնը օգտվում էր, ոչ միայն կորցրեց, զրկվեց, այլ և 17-դ կորուստը այն եղաւ, որ չորս գործակատարներ էլ հեռացվեցին, որպէս գիտակից մարդիկ։

Սակայն միակ դա չէ. տասը գիտակից բանուորներ էլ պիտի հեռացվեն մօտիկ ապագայում։

Վերջին 3—4 տարվայ մէջ տեղի ունեցած հարիւրաւոր գործադուլների մէջ այդպիսի խայտառակ պայման տեղի չէ ունեցել ոչ մի նաւթահանքում, որպիսին տեղի ունեցաւ «Կաւկազում»։

Թող հայ բանուորները լաւ հասկանան, որ իրանց վէրքը ոչ՝ մի ոչ-բանուորի վրա զգալի չէ, և ապացոյց դրան այն պերճախօս փաստը թող լինի, որ երկու չաշխատած ամիսների ընթացքում ոչ մի ցաւակից չունեցան՝ մնալու նաւթահանք և մխիթարանք տալու իրանց. նոյնիսկ հնչակեանները իրանց ոտքը կտրել էին, չը նայելով որ ղեկավարողն էին։

Չորս գործակատարների հեռացվելը, այն էլ աշխատանքները սկսելու օրից, որ ոչ մի գործադուլի ժամանակ տեսնված և համաձայնութեան եկած ու լսված չէ բանուորների կեանքում, այսօր իրականութիւն է և անմնառնպատիւ իրականութիւն։ Սակայն փաստը փաստ է, անցեալն՝ անցեալ. գոնէ հարկաւոր է ճանաչել ժամանակի ոգին։

Այժմ առաջին խոհեմութիւնը լռելն է, իսկ երկրորդը՝ զանազան բաղդախնդիրներին չը լսելը։

Հեռախօս

—

Պետտիգօրսկ, 12 նոյեմբերի

Ամսիս 9-ին կայացաւ տեղիս հայ կանանց բարեգործական ընկերութեան ընդհ. ժողովը։ 75 անդամուհիներից ներկայ էին միայն 17-ը։ Վարչութեան նախագահուհի տիկ. Մ. Շէխնեանցը ժողովը բացված յայտարարեց և առաջարկեց նախագահուհի ընտրել։ Նախագահուհի ընտրվեց տ. Մ. Շէխնեանցը, իսկ քարտուղար՝ տիկ. Ա. Մարգարեանցը։ Ժողովի նպատակն էր՝ ներկայացնել իր անդամներին 1907/8 թ. հաշիւները, կազմել նախահաշիւ առաջիկայ 1909 թ. համար և ընտրել վերստուգիչ յանձնաժողովի մի անդամ։ Վարչութեան ներկայացրած հաշւից երևաց, որ 1907 թ. նոյեմբերի 1-ից մինչև 1908 թ. նոյեմբերի 1-ը ընկերութիւնն ունեցել է մուտք 2549 ր. 32 կ., իսկ ելք՝ 961 ր. 71 կ.։

Ժողովականները իրանց շնորհակալութիւնը յայտնեցին վարչութեան անդամուհիներին։ Յետոյ նախագահուհին կարդաց վարչութեան կազմած նախահաշիւը, որից երևաց, որ վարչութիւնը զանազան կողմնակի ծախքերը կրճատել է, գերադասելով այդ բոլորից բանալ մի կար ու ձևի ուսումնարան։ Այդ ուսումնարանը կը բացվի առաջիկայ յունվար ամսից։ Իսկ ընկերութիւնը, բացի դրանից, վճռեց յատկացնել տեղական ծխ. դպրոցին 350 ր. նպաստ։

Վերջում կատարվեց վերստուգիչ յանձնաժողովի մի անդամի ընտրութիւնը և ձայների մեծամասնութեամբ ընտրվեց տիկ. Բաբասինեանը։

Արծւանիկ

—

Բաթում, 17 նոյեմբերի

Ամեն կողմից տասնեակ հազարաւոր բանուորներ դէպի իրան քաշող Բաթումը այսօր ներկայացնում է մի ոչ նախանձելի դրութիւն։

Բաթումին կենդանութիւն ներշնչող գործարանները, որոնք մեծ քանակութեամբ նաւթ էին արտահանում, գլխաւորապէս արկղներով, այժմ մի մի արհեստանոցի են նմանում, քիչ բացառութեամբ։

Գործարաններից ամենամեծը, որ Ռօչիլդինն էր, մօտ երեք տարի առաջ փակվեց. շատերը կարծում էին, որ կրկին կը բացվի, բայց հակառակը կատարվեց։ Գործարանը վաճառվեց Օդեսսայից եկած հրէայ վաճառականների, որոնք երկաթեղէնը, թիթեղէնը և նման իրերը փոխադրեցին Օդեսսա, իսկ մնացածը վաճառեցին։

Նոյն ժամանակաշրջանում փակվեցին Մանթաշեանի և ընկ., Խաչատրեանի և մի քանի ուրիշ գործարաններ, որոնք իրանց հետ փակեցին և Բաթումին կենդանութիւն տուող աղբիւրները։

Նախկին աշխատող բանուորութեան 50/0-ն է միայն աշխատում ներկայումս։ Իսկ մնացած մասը, որ հարիւրների է հասնում, անգործ ու քաղցած թափառում է քաղաքում՝ յուսալով որ մի գործ կը գտնվի անելու, կամ թէ գործարանները կը բացվին։

Գործարանների փակմանը մասամբ նըպաստեցին, վերջերս տեղի ունեցած բանուորական շարժումները, իսկ գլխաւոր պատճառն այն է, որ նաւթը արտահանվում է առանց թիթեղեայ և տախտակէ արկղների։ Պէտք է ասել, որ նախկին բանուորութեան 3/4-ը զբաղվում էր թիթեղեայ և տախտակէ արկղ շինելով։

Անգործների բանակը արտադրում է մեծ քանակութեամբ շանտաժիստներ և դրամաշորթներ ու գողեր. այդ՝ աչքի է ընկնում վերջերս աւելի, քան երբևիցէ։

Չը գիտենալով այդ բոլորի մասին, Բաթումը նախկինը կարծելով, ամեն տեղից մեծ քանակութեամբ բանուորներ են գալիս և՝ դրութեանը մօտիկից ծանօթանալով՝ թողնում, գլխիկոր, ձեռքները ծոցներում գնում են ուրիշ տեղ փնտռելու մի կտոր չոր հաց։

Դրամաշորթութիւնը միաժամանակ կատարվում է երկու փրօնտի վրա՝ անլեգալ և լեգալ կերպով. առաջինը՝ մեծ մասամբ անգործների ձեռքով, քաղցածութիւնից դրդված. իսկ վերջինը՝ գործաւոր բանուորների ձեռքով և այսպէս ասած՝ աչքածակութիւնից ու ծուլութիւնից դրդված։

Ներկայումս գործաւոր բանուորների շարքերում կը նկատէք շատերին՝ ձեռքները փաթթած ու կրծքներից կապած, կամ ոտները փաթթած կաղալով շրջելիս։ Այդ բոլորը որպէս թէ գործի ժամանակ վնասվածներ են և պիտի ստանան ընդունված տարախը, նայած ով ինչ տեսակ կամ լրջութեամբ է վնասվել։

Չար լեզուներն էլ յամառ կերպով պնդում են, որ վնասվածներից շատերը դիտմամբ են վնասել ոտքը, ձեռքը կամ մարմնի որևէ մասը, տարախ ստանալու դիտաւորութեամբ։ Թէ որքան ճիշտ է, այդ չը գիտենք, սակայն կասենք, որ վերջերս տարախի համար վնասվելը սովորական երևոյթ է դարձել, մանաւանդ Մանթաշեանի և ընկ. գործերում։ Վնասվելը և տարախ ստանալը այլ ևս բացառիկ երևոյթ չէ, ինչպէս էր առաջներում։

Այդ լեգալ դրամաշորթութեան առաջն առնելու համար, Մանթաշեանի և ընկ. գործավարները վերջերս յայտարարել են ի գիտութիւն բանուորների (միւս գործարանների մասին առ այժմ տեղեկութիւն չունենք), թէ վնասված բանուորները տարախ պիտի ստանան միայն 10 տարի։

Վերջերս բանուորների մէջ առաջ է եկել մի վատ սովորութիւն, որը պատճառ է դառնում յաճախ անախորժութիւնների։ Բանուորներից նրանք, որոնք որևէ հանգամանքից հարկադրված են գործները թողնելու, վաճառում են տեղերը։

Իսկ գնողները ի հարկէ լինում են այնպիսիները, որոնք գնելու համար հարկաւոր գումար են ունենում։

Յաճախ է պատահում, որ մի անձնաւորութիւն միաժամանակ գնում է մի քանի տեղեր և սակագինը բարձրացնելով ու պայմանաւորվելով ճարը կտրած անգործ բանուորների հետ՝ աւելի պակաս գնով է առաջարկում այդ տեղը, քան գործարաններից պիտի տրվի։ Այդպիսով նա հանդիսանում է մի փոքրիկ վաշխառու՝ ապրելու բոլոր հնարաւորութիւններից զուրկ աշխատաւորների գլխին։

Եւ այդպիսով վնասվում է դարձեալ այն բանուորը, որը համեմատաբար աւելի է վնասված, և «կուժն ու կուլէն կոտրվում է քեասիբի գլխին»։

Շ.—Շ.

ԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆ

(Նամակ խմբագրութեան)

—

Մեր առջին է Կովկասեան Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան շրջաբերականը, ուղղված իր ճիւղերին։

Այդ հակիրճ շրջաբերականը պարունակում է իր մէջ ամեն ինչ, որ կարելի էր ասել այդ առարկայի վերաբերմամբ («Մըշակ» № 256)։ «Բագուի Կուլտուրական Միութեան,—ասված է շրջաբերականում,—շրջիկ գործականները ժողովում են ժողովրդին, յորդորում և համոզում են բանալ Կուլտուրական Միութեան ճիւղեր և այն վայրերում, ուր արդէն բացված են և գործում են Կովկ. Հ. Բար. Ընկ. ճիւղերը, գունաւորում և փառաբանում են Միութեան գործունէութիւնը ու ծրագիրը, նսեմացնելով Կ. Հ. Բ. Ը. նշանակութիւնը և ծրագիրը»։

Դա, ինչպէս տեսնում էք, մի լաւ սարքած սիստեմ է և այդ սիստեմը և գործելու եղանակը դարերից ի վեր յայտնի է մարդկութեանը՝ երջանկայիշատակ շրջիկ կամ նստիկ չարչիների ինստիտուտից, որոնք մեծ մասամբ պատկանում են հայոց կամ իսրայէլացոց ցեղերին. այսքանն բաւ է ասել։

Եւ յիրաւի, լրագիրներից տարբերում եմ, օրինակ խղճուկ Վաղարշապատը, կամ նոյնքան խղճուկ, եթէ ոչ աւելի՝ Կաղզուանը, դիցուք մինչև անգամ Երևանը, որոնց մէջ կան արդէն հաստատված Կ. Բ. Ը. ճիւղերը և այդ տեղերում իսկ Կուլտ. Միութ. գալիս է հաստատում իր ճիւղերը. ախր դա ինչ մրցումն է. այո, մրցումն է, բայց չարչիական և ոչ բանաւոր, խոհական, մրցումն դրդված ժողովրդի շահերի տեսակէտից, մրցումն ըստ ամենայնի բարոյական, ժողովրդասիրական, այլ անջատումն, ուժերի ջլատումն, հասարակական մէկ ու կէս գործիչների (տեղական) արտասերումն…

Այսքանն Կուլտուրական Միութեան գործելու եղանակի վերաբերմամբ. և մենք յուսով ենք, որ դա առաջացած է թիւրիմացութեամբ, սխալմունքով, ծուռ կերպով հասկացած տնտեսական փիլիսօփայութեամբ (о дифференціаціи общественныхъ силъ), և այսօր, երբ Կուլտուրական Միութեան ուշադրութիւնը հրապարակաւ դարձվում է այդ վիրաւորական հանգամանքի վրայ,—նա՝ Միութիւնը հրաժարվելով կը հրաժարվի իր այդ վնասակար ուղղութիւնից։

Բայց ինչ ասենք մեր գաւառական մտաւորական գործիչներին. հոգով կը ցանկայի լռել, ոչինչ չասել, բայց իմ սրտիս հանդարտութեանը ես չեմ խնայիլ, ես կասեմ մի քանի խօսք ի ցաւ սրտի. թող ներեն ինձ մեր գործիչները։

Իր գոյութեան առաջին օրից—յուլիսի 6-ից 1881 թ.—Կովկասի Հայոց Բար. Ընկ. մինչև այն սև օրը, երբ անհեռատես Գօլիցինը նսեմացրեց նրան, կարելով թևերը և վերածելով Թիֆլիսեանի,—ընկերութիւնը ունեցաւ, 18 տարվայ ընթացքում, 18 ճիւղ. իսկ այսօր, երբ նա վերարացվեց, դեռ տարին չը լրացած ունի մօտ քառասուն ճիւղ։ Ուրեմն՝… ուրեմն մեր կովկասահայ մտաւորականները (ինտելիգենցիա), գործիչները այսօր, ընդամենը տասն տարի անցած սթափվել են դարաւոր մրափից և ըմբռնել ինքնագործունէութեան սկզբունքը։

Մտաբերում եմ, երբ Կովկ. Հ. Բ. Ընկերութիւնից առնվեց տեղական ճիւղեր բանալու իրաւունքը, զարթնեցին Գանձակեցի հայերը և դիմեցին Խորհրդին, խնդրելով թոյլ տալ տեղական ճիւղ բանալու։ Գանձակեցի՝ հանգուցեալ Աբրահամ Ներսիսեանը, Թարգմանչաց վանքի այդ երախտաւորը, անձամբ եկաւ Թիֆլիս. «4—500 անգամ» կը տանք այս բոլէիս, միայն թէ թոյլ տուէք մեզ բանալ։ Բայց արդէն ուշացել էր Գանձակը...

Այսօր, երբ պետական ազատ վարչութեան շնորհիւ, մեր պատւական Փոխարքայի խորագէտ և մարդասէր քաղաքականութեան շնորհիւ վերաբացվել է Կովկ. Հ. Բ. Ընկ. իր բոլոր խախտված և խեղաթիւրված իրաւունքները վերականգնելով և աւելի ևս ճոխացնելով, որից այն կողմը՝ Կայսրութեան մէջ ներկայումս տիրող օրէնքների և գործառնութեան զօրութեամբ՝ այլևս անհնար է անցնել,—այժմս դեռ կան շատ Գանձակներ, շատ կենտրոններ, ուր հայ ժողովուրդը ապրում է ըստ ամենայնի կտրված, անջատված, անորոշ, անկազմակերպ դրութեան մէջ և եթէ այդ վայրերը ինքեանք չունեն մտածող, արթուն ուժեր, համերաշխ գործունէութեան շնորհները հասկացող անձինք,—նրանց՝ այդ վայրերի հարևոր մտաւորականների վրա պարտք կայ, բարոյական պարտք, հոգու և խղճմտանքի պարտք գնալ, հասկացնել, որ նրանք անմիջապէս պէտք է կապվեն Կովկասի հայոց բարեգործական-կուլտուրական-բարոյական շահերը հոգացող Կ. Հ. Բարեգ. Ընկ. հետ։ Միայն այդ ժամանակ, միայն այդ դէպքում նրանք կը զգան իրանց մի կենսունակ ընտանիք, մի գործօն ժողովուրդ և միահամուռ ներդաշնակութեամբ կը կատարեն իրանց քաղաքակրթական դերը։

Բայց (լսեցէք), երբ այդպիսի մի անկիւնում հաղիւ ժողովուրդը բանայ իր աչքերը և բանայ մի տեղական ճիւղ, ու երեբուն քայլերով աշխատի ոտքի կանգնել՝ իր առաջին տարվայ բիւջէն-հաշիւը հաղիւ հասցնելով 200—400 րուբլու,—ի՞նչ կասէք, որ եթէ մի չարաբաստիկ օր գայ շրջիկ մէկը, լինի դա Կուլտ. Միութեան կողմից թէ այս և այն անունը կրող որևէ ընկերութեան կողմից, և առաջարկի ու անգամ համոզի իր ճիւղը բանալ... Հարցնում եմ ձեզ, ի՞նչ կասէք։ Արդեօք կարիք կայ ինձ կանգ առնել այս դէրքի վրա և նկարներ ձօճել. ոչ, հասկանալի է։

Բայց ես խոստացայ զօռ անել սրտիս և մի քանի խօսք ուղղել մեր մտաւորական-գործիչներին՝ նրանց, որոնք գրկաբաց ընդունել են Կուլտուրականի «շրջիկ գործակալին» և վճռել ճիւղ բանալ նոյն իսկ վայրում, ուր մի քանի ամիս առաջ վերաբացվել է, կամ նոր բացվել է Կ. Հ. Բար. Ընկ. ճիւղը։

Այդ ի՞նչ է նշանակում, պատւելի եղբարք։ Շա՞տ գործեցիք Բարեգործականի մէջ, հիասթափվեցի՞ք թէ՞ նրա կանոնադրութեան հորիզոնը այնքան նեղ էր ձեր գործունէութեան լայն թռիչքների համար. թէ՞ նոր փիլիսոփայութիւն էք կարդացել о дифференціаціи общественныхъ силъ, թէ՞ ձեր պապերի, սրբոյն Եղիշէի՝ «Զուգութիւնն է մայր բարեաց» թիւրիմացութիւն էք հրատարակել և ընդգրկել՝ «Զուգութիւնն է մայր չարեաց»։ Բայց բաւ է։

Դուք, սիրելի արինակիցք, ձեր մահացու մեղքը կը քաւէք միայն նրանով, որ կը հրաժարվէք ձեր սառնձնած պաշտօնից, և միացնելով ձեր ույժերը Կովկ. Հ. Բ. Ընկ. ճիւղի գործիչների հետ, համերաշխ գործունէութեամբ կը դարմանէք ձեր ժողովրդի անտակ ցաւերը։

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

Թիֆլիս, 18 Նոյեմբերի

ՄԻ ՀԱՄԱԿՐԵԼԻ 25-ԱՄԵԱԿ

Да здравствуетъ солнце,
Да скроется тьма!
А. С. Пушкинъ.

Ինչպէս յայտարարված է, դեկտեմբերի 23-ին կատարվելու է «Աղբիւր» մանկական ամսագրի 25-ամեայ յոբելեանը։ Ահա մի գեղեցիկ և համակրելի գործ, որին չէ կարելի ցնծութեամբ չողջունել։ Մանկական ամսագրի վեհ և պատասխանատու գործը ամբողջ քսան և հինգ տարի, առանց սպասելու հասարակութեան կողմից որևէ շնորհակալութեան ցոյցի, իր երկաթէ կամքով և արտասովոր եռանդով Տիգրան Նազարեան առաջ մղեց առանց մազի չափ անգամ շեղվելու իր գծագրած ճանապարհից, առանց դաւաճանելու իր՝ հոգի և մարմին դարձած համոզմունքներին։ «Աղբիւրի» 25-ամեակը տօնելը ներկայացնում է մեր ժողովրդին մի յարմար առիթ, ցոյց տալու որ ինքը գիտակցաբար գնահատում է գեղեցիկը, բարին և ճշմարիտը, որովհետև այդ այն «Աղբիւրն» է, որ ամբողջ 25 տարի ճշմարիտ զգացմունքներ ներշնչեց մեր մատաղ սերնդին, բողոքեց վատի և վատթարի դէմ, ապագայի գեղեցիկ պատկերներով սնուցանեց մեր մանուկներին և այլն։

Մեր մանկական անդրանիկ ամսագրի 25-ամեակի տօնախմբութեան խորհրդաւոր միայն այն անհրաժեշտ է, որ ի նկատի առնվէր և Տիգրան Նազարեանի նիւթական վիճակի ապահովութեան հարցը։ Դրանով միայն կարելի կը լինի չափել հայ ժողովրդի մտաւոր գիտակցութեան, նրա ինքնաճանաչութեան և պարտաճանաչութեան չափը։ Մենք կարծում ենք, որ այդ խօսքերը իրաւունք ունենք արտասանել ամենամեծ վստահութեամբ, քանի որ Տիգրան Նազարեան բացի այն, որ 25 տարի շարունակ բարեխիղճ խմբագրի խաչն էր կրում, այլ և այդ 25 տարվայ ընթացքում ունեցել է և ահագին նիւթական զրկանքներ... Ապա թէ ոչ՝ շատ էլ գովելի բան չէ յոբելեան տօնելու նպատակով հաւաքվել մի փառաւոր դահլիճում, բազմել անուշահամ կերակուրներով զարդարված սեղանի շուրջը, դատարկել ըմպելիքների շիշերը, նրանց ոգևորիչ ազդեցութեան տակ բարձրիմաստ ճառերով օրվայ հերոսին խօսքերով երկինք բարձրացնել, մեծ-մեծ ծրագիրներ կազմել, խոստումներ անել և միւս օրը ամեն բան մոռացութեան տալ...

Առելի է ներսը ոչինչ բովանդակութիւն չը ներկայացնող արտաքին փայլը. ցաւալի է, եթէ ոչ զզւելի, երբ մի հասարակութիւն, մի ազգ իր ամենատկզբնական պարտականութիւնները չը կատարած ցուցամոլութեամբ է յափշտակվում...

Լիայոյս ենք և չենք տարակուսում, որ հայ հասարակութիւնը և հասարական հիմնարկութիւնները ոչ միայն Թիֆլիսից և գաւառներից, այլ և Ռուսաստանի և արտասահմանի զանազան կողմերից կը շտապեն յոբելեանի օրը արտայայտել իրանց զգացմունքները և համակրանքը Տիգրան Նազարեանցին։ Եւ հասարակութեան կողմից տուած համակրութեան քուէն՝ ամենամեծ վարձատրութիւնը կը լինի Տիգրան Նազարեանի անցեալ, և ամենավստահելի քաջալերութիւն ապագայ գործունէութեան համար։ Ռընանը ասել է. «Յիշողութիւնը իւրաքանչիւրի համար իր բարոյականութեան մասն է. վայ նրան, ով յիշողութիւն չունի...»

Ուրեմն յիշենք, և յիշենք մանաւանդ երախտաւորներին։

Պօղ. Զաքարեան

ԱԿԱԿԻ ԾԵՐԵԹԵԼՈՒ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Վրաց մէջ գրագիտութիւն տարածող ընկերութիւնը իր կատարած դերով բաւական խոշոր գործօն է վրաց կեանքի մէջ։ Մի անգամ կաշխատենք ամփոփ տեղեկութիւն տալ ընթերցողներին այդ պատկառելի ընկերութեան մասին։ Այժմ այդ ընկերութիւնը իր վրա է վերցրել վրաց յայտնի գրական և հասարակական գործիչ Ակակի Ծերեթելու գրական գործունէութեան 50-ամեայ յոբելեանը տօնելու հոգսը։ Մինչև այժմ ունեցել է մի քանի խորհրդածութիւններ այդ մասին. ընտրված է կենտրոնական խորհուրդ։ Նահանգապետը թոյլ է տուել այդ տօնը կատարել դեկտեմբերի 9-ին. յոբելեանական մասնաժողովի մշակած ծրագրով ի պատիւ յոբելեարի հաստատվում է մի գրական ֆօնդ, որից կօգտվեն վրացի հեղինակներ և գրականագէտներ։

Կը լինի արդէն թոյլատրված հանգանակութիւն։ Նոյն նպատակի համար գարնանը կը կայանան ներկայացումներ և գրօսանքներ։

Յոբելեանական տօնը տեղի կունենայ հետևեալ ծրագրով. Սիօնի մայր տաճարում կը կատարվի պատարագ և գոհաբանական մաղթանք։ Դրանից յետոյ արքունական թատրօնում կը կարդացվեն շնորհաւորական ուղերձներ, հեռագիրներ և ճառեր. այն ժամանակ թատրօնում կը լինի երգեցիկ խումբ և օրկէստր, որոնք համապատասխան երգեր կերգեն և կը նուագեն երաժշտական կտորներ։

Յոբելեանական ներկայացումներ տեղի կունենան Զուբալովի տանը, Աւճալեան և Վերայի ժողովրդական տանը և Հալաբարում։

Յոբելեանի համար կը հրատարակվի գրող Ակակի Ծերեթելու ընտիր գրուածների ժողովածու և կը բաժանվի հասարակութեանը։ Բացի սրանից կազմվել և կազմվում են տեղական մասնաժողովներ այդ յոբելեանական հանդէսները սարքելու՝ Մոսկվա, Բագու, Սղնախ, Թէլաւ, Վլադիկավկազ, Գորի, Քարել, Ցխինվալ, Սուրամ, Ախալցխա, Սաչխերէթ, Ճիաթուր, Զեստաֆօն, Քութայիս, Խօնի, Սէնակի, Զուգդիդ, Սուխում, Բաթում և Օզուրգէթ։

Այս տեղական մարմինները մի քանի տեղ արդէն կազմվել են և սկսել գործի ձեռնարկել։ Ինչպէս երևում է, այս յոբելեանական տօնը վրաց հասարակութեան ժողովրդական մեծ տօներից մէկը պիտի լինի։ Վրացի կանանց շրջանները առանձին պատրաստութիւններ են տեսնում արձագանք տալու իրանց ժողովրդի արժանաւոր զաւակի յոբելեանական տօնախմբութեանը։

Յաջորդ անգամ կաշխատենք մեր ընթերցողներին տալ մի ամփոփ տեղեկութիւն Ակակի Ծերեթելու գրական գործունէութեան մասին։

Խ. ք.

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Նոյեմբերի 22-ին Բաթումում զինւորական դատարանը քննում էր Թիւրքահպատակ Աբրահամ Սարգսեանի գործը, որը մեղադրվում էր ժանդարմի և ոստիկանի վրա մահափորձ անելու համար։ Սարգսեանը միևնոյն ժամանակ մեղադրվում էր իշխանութեանը զինված դիմադրութիւն ցոյց տալու մէջ։

Մեղադրական կէտերից մէկն էլ այն էր, որ նա պատկանելով «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեանը՝ մասնակցել է թիւրքական գեներալ Ալի-բէյի սպանութեան մէջ։

Խուզարկութեան ժամանակ Սարգսեանի տանը գտնվել է անլեգալ գրականութիւն։ Պրօկուրօրը պահանջում էր պատժել Սարգսեանին 279-րդ յօդուածի հիման վրա, այսինքն մահվան դատապարտել, իսկ նրա պաշտպան երդ.-հաւատարմատար Յով. Ղորղանեան, գտնելով որ մահափորձը ապացուցված չէ, այլ գեներալ Ալի-բէյի սպանութեան մասնակցութիւնը միայն կասկածների վրա է հիմնված, խնդրում էր արդար ճանաչել Սարգսեանին։

Զինւորական դատարանը բաւական երկար խորհրդակցութիւնից յետոյ Սարգսեանին 8 տարով տաժանակիր աշխատանքի դատապարտեց մահվան պատժի փոխարէն։

—

Թիֆլիսի նահանգական դատարանում այս քանի օրս քննվում էր պարսկահպատակ Աբգար Կարիբեանի գործը, որը մեղադրվում էր կանխամտածված մահափորձ անելու առիթով իր հայրենակցի դէմ։ Վիրաւորված հայը բացատրեց դատարանում, որ մինչև հիմա էլ չը գիտէ, թէ ինչու Կարիբեանն ուզում էր սպանել նրան։ Պրօկուրօրը պահանջում էր պատժել Կարիբեանին, իսկ նրա պաշտպան երդ.-հաւատ. Յով. Ղորղանեան ժխտում էր կանխամտածված մահափորձը և ցոյց տալիս, որ Կարիբեանը ատրճանակ պարպելով օդում՝ պատահմամբ է վիրաւորել իր հայրենակցին։ Դատարանը Աբգար Կարիբեանին արդարացրեց։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Թիւրքահայաստանի սովեալների օգտին ստացանք Փօթիից՝ պ. Արիստակէս Թիւրքեանից 25 րուբլի։

◆ Սօլօլակի տունէլի բացմանը, ինչպէս մենք հաղորդեցինք «Մշակի» երէկվայ համարում, Թիֆլիսի հասարակութիւնը վաղուց էր սպասում։ Բացի այն, որ այդ տունէլով քաղաքի հեռաւոր մասերը կարճ ճանապարհով կապվում են միմեանց հետ, նշանաւոր է այն իրողութիւնը, որ բուսաբանական այգին գնալու համար, որ յայտնի է թէ իբրև զբօսատեղի և թէ իբրև գիտական աշխատանքներ կատարելու մի տեղ, մենք այսուհետև կունենանք մի ուղիղ և կարճ ճանապարհ, դեռ չենք խօսում այն մասին, որ մատղութիւն կայ Թիֆլիսի հանքային բաղնիքներից մի բուժարան հաստատել, որի վերաբերութեամբ էլ Սօլօլակի տունէլը մեծ նշանակութիւն է ունենալու անշուշտ։ Բացման հանդէսը կատարվեց հանդիսաւոր կերպով։ Հիւրերի թւում աչքի էին ընկնում Թիֆլիսի նահանգապետը, փոխ-նահանգապետը, անդրկովկասեան երկաթուղիների կառավարիչը, կովկասեան լեռնային վարչութեան կառավարիչը, ճանապարհների հաղորդակցութեան ներկայացուցիչները, դումայի անդամները, քաղաքային վարչութեան անդամները՝ գլուխ ունենալով քաղաքագլխին, նահանգական և քաղաքային տեխնիկները և զանազան հաստատութիւնների ներկայացուցիչներ։ Հանդէսի ժամանակ նուագում էր զուռնան. պատրաստված էր սուխական նախաճաշ, որի ժամանակ արտասանվեցին մի քանի ճառեր։

◆ Վոլժսկի-Կամսկի բանկի բաժանմունքը Թիֆլիսում վճռված է բանալ դեկտեմբերի 5-ին։ Բաժանմունքի կառավարիչ նշանակված է Բօնդարցեվը։

◆ Մի խումբ մարդիկ Թիֆլիսում հիմնում են «Աշակերտական գրական-երաժշտական ընկերութիւն»։ Կանոնադրութիւնն արդէն մշակված է և շուտով կը ներկայացվի ի հաստատութիւն։

◆ Կովկասի Փոխարքան կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձու Ռուդոլֆին հաստատել է անդամնագործական ընկերութեան անդամի մէջ։

◆ Ինչպէս լսել է «Н. З.» լրագիրը, մօտիկ ապագայում Թիֆլիսում կազմակերպվելու է հրէական դրամատիքական ընկերութիւն. նա ունենալու է իր մշտական խումբը պարբերաբար ներկայացումներ տալու համար հրէական լեզուով ինչպէս Թիֆլիսում, այնպէս և Կովկասի ուրիշ քաղաքներում։

◆ Կոյրերի խնամատար հոգաբարձութեան կովկասեան խորհուրդը ստացել է 598 ր. 45 կ. Անդրկովկասի ակցիզային տուրքերի կառավարչից։

◆ Այսօր տեղի կունենայ Զուբալովի տան կառավարիչ մասնաժողովի նիստը վերջնականապէս քննելու այդ տան մէջ էլեքտրական լուսաւորութիւն հաստատելու նախագիծը և նախահաշիւը։ Ծեկուցագիր այդ հարցի մասին կազմել է քաղաքային վարչութեան շինարարական բաժինը։

◆ Տարվայ սկզբից մինչև նոյեմբերի 22-ը Թիֆլիսի քաղաքային գանձարկղն է մտել գնահատման տուրք ընդամենը 539,374 ր. 52 կ. (անցեալ տարի նոյն ժամանակամիջոցում ստացվեց 420,569 ր. 53 կ.), տրակտիրային տուրք 78,816 ր. 90 կ., սպանդանոցից՝ 58,737 ր. 78 կ., ջրանցքից՝ 213,511 ր. 38 կ., անասունների ժողովատեղուց՝ 15,887 ր. 45 կ., գնահատման տուրքը չը վճարելու համար տուգանքներ է վերցված 56,239 ր. 77 կ., մանր առևտրականներից փողոցներում առևտուր անելու համար՝—54,700 ր. 85 կ. և այլն։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային սանիտարական մարմնի տեղեկութիւնների համաձայն, քաղաքումս վերջնականապէս դադարել է խօլերա համաճարակը, և միւս վարակիչ հիւանդութիւններն էլ զգալի չափով պակասել են։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային սանիտարական-բժշկական խորհրդում հարց է յարուցվել աւտօմօբիլներ ձեռք բերել սուր վարակիչ հիւանդութիւններ ունեցողներին քաղաքից հիւանդանոց և իրերը՝ վարակիչ հիւանդների շինութիւններից՝ ախտահանիչ կամերան տանելու համար։ Այս տարի իւրաքանչիւր հիւանդի տեղափոխելու համար ծախսվել է 4 ր. 50 կոպէկ։

◆ Քաղաքային տեխնիկ Մելիք-Բէգլարեանը հարց է յարուցել այն մասին, թէ յունվարի 6-ին խաչը ջուրը ձգելու համար յորդանանը ի՞նչ տեղում պէտք է շինել, արդեօք կրկին Ալէքսանդրեան այգում, թէ՞ առաջվայ նման Կուր գետի ափին։

◆ Բոլոր հաշիւները փակելուց յետոյ, երևում է, որ այս տարի նորակոչների ցուցակներում մտցված էին 587 ազգանուններ, որոնցից 169 ռուսներ, 401 տեղացիներ, 13 հրէաներ և 4 մահմեդականներ։ Բոլոր կանչվածներից օգտվեցին ընտանեկան արտօնութիւններով 1-ին կարգի 202, 2-դ կարգի՝ 30 և 3-դ կարգի 13 հոգի։ 184 հոգուց ծառայութեան ընդունվեցին 180, որոնցից 56-ը ռուսներ են, 121-ը տեղացիներ և 3-ը հրէաներ։ Պակասում են միայն 4 մարդ։ Առողջութիւնը կազդուրելու համար ժամանակ է տրվել 36 հոգու, ուղարկվել են բժշկվելու համար 49 հոգի։

◆ Թիֆլիսի էլեկտրաքարշի վերատեսուչը, համաձայն իշխանութեան պահանջի, առաջարկել է էլեկտրաքարշի բոլոր ծառայողներին ներկայացնել ամենաճիշտ տեղեկութիւններ իրանց ընտանեկան դրութեան մասին։

◆ Նոյեմբերի 24-ին Ֆայվէլ Լէյբովիչ Բժոնկէվիչը յայտնեց ոստիկանութեան, որ նրա կօշկեղէնի խանութից անյայտ չարագործներ գողացել են 1047 րուբլի 20 կոպէկի զանազան իրեր։

◆ Կովկասեան անդամնագործական կոմիտէտը միջնորդութիւն է յարուցել երկրի բարձր իշխանութեան առաջ, որ 500 րուբ. յատկացվի Դուշէթի գաւառի Կազբէկեան Ջուլհականոցին իբրև նպաստ։

◆ Քութայիսի երկաթուղագծի վրա նրստել է բաւական մեծ քանակութեամբ ձիւն, որի պատճառով էլ գնացքների երթևեկութիւնը դադարել է։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

◆ Թէ ինչպիսի ծանր պայմանների մէջ է գտնվում ներկայումս ռուսական կեանքը գաւառներում, երևում է հետևեալ նամակից, որը գրում են Սարատովի նահանգից «Рѣчь» լրագրին. «Մենք գտնվում ենք լեթարգիական, կամ, աւելի ճիշտը, հիպնօսական քնի մէջ,—ասված է ի միջի այլոց այդ նամակում։—Պրիստաւը, որ մեր նահանգապետի նախկին սպասաւորն է, ահաբեկել է իր շրջանը... Առաջադէմ ուղղութեան պատկանող բոլոր լրագիրները անփոփոխ «կորչում» են վօլօստնոյ վարչութիւնների մէջ... Ոչ միայն գիւղացիները, այլ և ուսուցիչները, քահանաները, նոյն իսկ կալուածատէրերը խուսափում են իրանց անուններով ու հասցէներով լրագիրներ բերել տալ։ Ստիպված են լինում բերել տալ պօստատան անունով և ցպահանջ, մինչդեռ այդ շատ անյարմար է, որովհետև պօստի գրասենեակը գտնվում է 10—15 վերստ հեռու... Դուք հարցնում էք տրամադրութեան մասին... Մեզանում տրամադրութիւնը «խաղաղաբար» է... Դօնօսն և լրտեսութիւնը, որոնք մեզ մօտ զարգանում են սարսափելի արագութեամբ, խեղդել են ամբողջ կեանքը։ Իշխանութեան կողմից «կասկածաւոր» և «ի նկատի առնված» անձանց հետ մենք հանդիպելիս մինչև իսկ վախենում ենք բարևել... Իսկ կասկածի տակ են և ի նկատի առնված բոլորը, ով գէթ մի առնչութիւն ունի գրքի կամ լրագրի հետ, ով չէ մասնակցում բացարձակօրէն այն լրտեսութիւններին ու դօնօսներին, որոնք մեզանում «տեղական իշխանութիւններին օրինական աջակցութիւն» ցոյց տալու անունն են վայելում... Բարոյական քայքայումը կատարեալ է։ Որդին դօնօս է տալիս հօր վրա, հայրը՝ որդու վրա։ Յաճախակի կրկնվող հողային թիւրիմացութիւնները՝ համայնքից դուրս գալու՝ և հողատէրերի վաճառումը սովորաբար վերջանում են «վիճող կողմի» քաղաքական անբարեյուսութեան մասին հաղորդող դօնօսներով։ Երիտասարդը մեծանում է և ճանաչում իրան բարոյական հիմունքների լիակատար այլանդակման ու վայրենի բնազդների պատուաստման սարսափելի պայմաններում, վայրենի գազաններին վայել կռիւների մէջ, ընտանեկան կտոր հացի և համայնական սեփականատիրութեան համար մղվող աննասնական կռիւներում»։

ՄԱՀՄԵԴԱԿԱՆՆԵՐԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

◆ Պարսկական հիւպատոսի նախաձեռնութեամբ Ասխաբադի մահմեդականները թոյլտւութիւն են խնդրել մահմեդականուհիների համար դպրոց բանալու։ Դասաւանդութիւնը տեղի կունենայ պարսկերէն լեզուով։

◆ Նոյեմբերի 2-ին Պետերբուրգում կայացել է մահմեդականների մէջ գրագիտութիւն տարածող Պետերբուրգի «Նէշր Մաարիֆ» ընկերութեան առաջին նիստը։ Կայացել է վարչութեան անդամների ընտրութիւնը։ Բնորոշ է, որ վարչութեան նորընտիր 10 անդամներից երեքը մահմեդականուհիներ են։

◆ Մօտ օրերս ձեռնարկվելու է կովկասցի յայտնի թուրք բանաստեղծ Մուհամմեդ-Խադիս-Շիրվանսկու ստանաւորների լիակատար ժողովածուի հրատարակութեան։ Հրատարակութեան ծախքերը հոգացվում են Հաջի-Զէյնալ-Աբդին Թաղիէվի միջոցներով։ Մուհամմէդ-Խադիս-Շիրվանսկին դեռ ևս երիտասարդ է, բայց յայտնի է Ռուսաստանի մահմեդականներին իբրև տաղանդաւոր բանաստեղծ։

◆ «Նէշր-Մաարիֆ» ընկերութիւնը Բալախանում բաց է արել երեկոյեան կուրսեր, որոնց ունկնդիրների թիւը արդէն 120 հոգուց աւելի է։ Գործի այդչափ աջողութիւնը վերագրվում է կուրսերի ղեկավար Ահմէդ-Քեմալ-բէկի եռանդին ու հմտութեանը։ («Кс.»)

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Նոյեմբերի 24-ին, երկուշաբթի, Արտիստական ընկերութեան թատրօնում հայ դրամատիկական ընկերութեան տուած ներկայացումը, շնորհիւ օր. Քալանթարի մասնակցութեան, բազմամարդ հասարակութիւն էր գրաւել։

Խաղում էին իշխան Սումբատովի «Դաւաճանութիւն» լեգենդան 5 գործ., թարգմ. Գ. Տէր-Գրիգորեանի։

Պիէսայի բովանդակութիւնը արդէն ծանօթ է ընթերցող հասարակութեան. հայ բեմի վրա նա առաջին անգամը չէ որ ներկայացվում է։

Այսօր նա ուշագրաւ է այն տեսակէտից, որ այդպիսի լուրջ պիէսայի պատասխանատու դերերում մենք տեսնում ենք նոր դէմքեր, նոր, երիտասարդ ույժեր։

Հայ բեմի յաճախորդներից նրանք, որոնք սովոր էին միշտ տեսնել Զէյնաբի դերում Սիրանոյշին, այդ երեկոյ, այն էլ առաջին անգամ, տեսնում էին օր. Քալանթարին, որի երևան գալը ողջունվեց հանդիսականների կողմից բուռն ծափահարութեամբ։

Մենք առիթ ենք ունեցել տեսնելու օրիորդին միևնոյն դերում անցեալ տարի, ռուսաց սիրողների խմբում։ Այսօր նրա խաղի մէջ մենք նկատում ենք տեխնիքական մշակված նորմուծութիւններ, նոր փոփոխութիւններ, նոր նիւանսներ, որոնք արդիւնք են, անշուշտ, իր դերի նուրբ ուսումնասիրութեան։ Դրամատիզմի և հերոսութեան զգացմունքը, որ Զէյնաբի բնորոշ կողմն է կազմում, օրիորդը կարողացաւ պատկերացնել և ամբողջացնել լիովին։ 3-րդ գործողութեան մէջ այնքան բնականութիւն ու նրբութիւն էր պարունակում նրա խաղը, որ համարձակ կերպով կարող է մրցել այդ դերում հանդէս եկած ամենալաւ դերասանուհիների հետ։ 5-րդ գործողութեան մէջ նա տարաւ իր դերը ոչ պակաս աջողութեամբ։

Փոքր ինչ թուլացնող տպաւորութիւն էր թողնում ձայնի նուազութիւնը։

3-րդ գործողութեան վերջում օրիորդը մի ծաղկեփունջ ստացաւ նուէր և երկարատև ծափահարութիւնների արժանացաւ։

Օթար-բէգի դերը կատարում էր պ. Սևումեան։ Նրա խաղի մէջ համաչափութիւն չէր պահպանվում. տեղ-տեղ անցնում էր շատ լաւ, իսկ տեղ-տեղ՝ թոյլ. շողոքորթութեան և հոգեկան ծանր պայքարի, յուզմունքի ծանր րոպէներում նրա ձայնը անբնական կերպով որոտում էր։ Այնուամենայնիւ, իր ներկայ խաղով նա ցոյց տուեց, որ ապագայում Օթար-բէգի տիպը կարող է տալ աւելի կենդանի ու ամբողջացրած ձևով։

Պ. Յարութիւնեան, իր արտաքինով ու ձևով, կարողացաւ մասամբ տալ բնական Սիւլէյման-խանի տիպը, թէև խաղը կարօտ էր նուրբ ու վառ արտայայտութեան։

Ռուքալիայի դերում տ. Մայսուրեանը շատ աջող էր երկրորդ գործողութեան մէջ. այդտեղ կային և քնքշութիւն, և խորամանկութիւն, և ուժեղ կիրք. համեմատաբար թոյլ անցաւ չորրորդ գործողութիւնը։ Պէտք է նկատել, որ հէքիաթը լսելի չէր լինում ինչպէս հարկն է. երգելով խօսելը նսեմացնում է այն տպաւորութիւնը, որ ստացվում է իրան համապատասխան ամպլուայի խաղից։

Գայիանէի մանկական զուարթ ու խիզախ տիպը գեղեցիկ կերպով ներկայացրեց տ. Գուլազեանը։

Անանիա Գլախայի դերը վատ չը կատարեց պ. Թաշճեան, թէև նրա ձայնը և հագուստը համապատասխան չէին։

Աջող էր Սաբրայի դերում նաև պ. Միրաղեանը։

Սակայն, թւում է, աւելի յարմար կը լինէր, եթէ նրանց դերերի մէջ փոփոխութիւն լինէր. այսինքն Միրաղեանին տրվէր Անանիայի դերը, իսկ Թաշճեանին՝ Սարբայի դերը:

Աչքի էին՝ պ. Զարիֆեանը Երեկլէի դերում, պ. Աւետեանը՝ Բեսոյի դերում:

Բաւարար էին՝ Վանշիրը Դաթօյի դերում և տ. Մելիքեան՝ Իսախայի դերում:

Միւսները պահպանեցին անսամբլը:

Բեմխեսորական մասը աչքի էր:

Մի շատ սովորական երևոյթ՝ հայկական ներկայացումների համար՝ այդ երեկոյ ևս աչքի էր ընկնում, այն է, որ խաղացողներից որոնք չէին սովորել իրանց դերերը:

Հանդիսականները յաճախակի վարձատրում էին դերակատարներին ծափահարութիւններով:

Ներկայացումը վերջացաւ սովորականից շատ ուշ, այն է գիշերվայ ժամը 1-ին:

Լ. Դ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Սղնախ, 21 նոյեմբերի

«Մշակի» անցեալ տարվայ 143-դ համարում տպված էր իմ նամակը, որով ի լուր աշխարհի յայտարարում էի, որ Սղնախի քաղաքագլուխ և հայոց դպրոցի հոգաբարձու Վարդան Յովհաննիսեան Ենիկոլոփեանը կերաւ Սղնախի հայոց ուսումնարանի փողերը:

Դրականապէս պահանջում էի Ենիկոլոփեանից ենթարկել ինձ դատի զրպարտութեան համար, յայտնելով որ հակառակ դէպքում հրապարակով կանուանեմ նրան գող: Գանգատի համար տալիս էի մի ամիս ժամանակ:

Ի պատասխան իմ նամակի՝ «Մշակի» նոյն տարվայ № 179-ում տպվեց Վ. Ենիկոլոփեանի նամակը, որով նա, մեծամեծ սպառնալիքներ թափելով իմ գլխին, յայտնում էր, որ դատի է ենթարկում ինձ դիֆֆամացիայի համար:

Այդ օրից անցաւ մի ամբողջ տարի. երկար սպասեցի, սակայն Ենիկոլոփեանը մինչև օրս ոչ մի դատ չը սկսեց իմ դէմ, չը նայելով որ ես տուել էի մի ամիս ժամանակ միայն:

Եւ որովհետև Ենիկոլոփեանը չը գանգատվեց և դատարանում չարդարացրեց իրան, ուստի իմ գրած նամակը և մեղադրանքը պահպանում են իրանց նախկին ոյժը:

Յայտնելով այս մասին, պարտաւորութիւն եմ համարում աւելացնել, որ երբ ես առաջին անգամ հրապարակ հանեցի Ենիկոլոփեանի կատարած զեղծումը («Մշակ» 1906 թ. № 266) և Ենիկոլոփեանը այս առիթով շատ կատաղած էր ինձ վրա, ես առաջարկեցի նրան միջնորդ դատարան կամ տալ ինձ ուսումնարանի հաշւեմատեանը և եթէ ես սխալված լինէի հաշիւների մէջ, պարտաւոր էի հերքել գրածս և հրապարակով ներողութիւն խնդրել նրանից, սակայն Ենիկոլոփեանը սաստիկ բարկացաւ և առաջարկութիւններս մերժեց...

Սղնախ քաղաքացի՝
Յակոբ Ղալամեան Գրիգորեան

—

Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան Խորհրդին

Բագու, 19 նոյեմբերի

Ամսիս 17-ին Բագուի Հայ. Կուլ. Միութեան գլխաւոր խորհուրդը իր նիստին կարդաց ձեր գրութիւնը նոյեմբերի 10-ից:

Խորհուրդս պատիւ ունի յայտնել ձեզ, որ Կուլտուրական Միութիւնը թէ մինչև հիմա բնաւ արգելք չէ հանդիսացել ձեր գործունէութեան և թէ այսուհետև էլ չի ցանկանալ որևէ կերպ խանգարել ձեր հանրօգուտ գործունէութիւնը: Ընդհակառակը, ի բոլոր սրտէ ողջունել է ընկերութեանդ գործունէութիւնը, կատարեալ աջողութիւն մաղթելով նրան: Ապացոյց դրան կարող ենք ասել, որ Միութեանս օրգան «Զանգ» շաբաթաթերթի իւրաքանչիւր համարում 1—2 երես յատկացված է ընկերութեանդ գործունէութեանը և գաղափարները արծարծելուն:

Գալով բաժանմունքներ բանալուն, ի դէպ կարևոր ենք համարում յիշատակել, որ անցեալ տարի նոյեմբեր ամսին Էջմիածնում բացված մեր ճիւղը այս տարի, կանոնադրութեամբ ընկերութիւնդ ճիւղեր բանալու իրաւունք ստանալուց անմիջապէս յետոյ, կերպարանափոխվեց բարեգործական ընկերութեան: Այդ եղելութիւնը շատ բնական համարելով, խորհուրդս բաժանմունքներ բանալու խնդրում ունի իր առանձին կարծիքը:

Չը նայած դրան, ընդունելով ձեր առաջարկը յանձնարարել ենք Միութեանս նախագահ պ. Կ. Խատիսեանին այդ առիթով խօսել Թիֆլիսում վարչութեանդ հետ և հետևանքը յայտնել խորհրդիս՝ վերջնական որոշում կայացնելու:

Փոխ-նախագահ խորհրդի՝
Բժ. Յ. Մամիկոնեան

Քարտուղար-անդամ խորհրդի՝
Անտոն Տէր-Գրիգորեան

—

Թիֆլիս, 25 նոյեմբերի

Ներփակեալ յիսուն (50) ռուբլին ուղարկել է պ. Կ. Նըշկեանը Ֆրեզնօ-Կալիֆորնիայից (Ամերիկա), որից 10 ր. խնդրեմ յատկացնէք մայր-հայրենիք վերադարձող գաղթականների օգտին, 10 ր. Կովկասի կարօտեալների, իսկ 30 ր. Զէյթունի սովեալների օգտին:

Լ. Մելիք-Ադամեանց

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՍԱԹԹԱՐ-ԽԱՆԸ

—

Սաթթար-խանը, որի անունը յայտնի դարձաւ այժմ աշխարհին, իր ծագումով գիւղացի է, անգրագէտ, ոչ մի լեզուով չէ կարողանում ոչ կարդալ, ոչ էլ գրել:

Իր կեանքի մեծ մասը նա անց է կացրել Կովկասի արդիւնաբերական կենտրոններում, աշխատելով իբրև վարպետ աղիւսի գործարաններում, ապա եղել է հասարակ բանւոր երևանեան երկաթուղային գծի կառուցման ժամանակ, իսկ վերջին 5 տարին աշխատում էր Բագւում, ուր բանւորական շարժումը շօշափել է նրան ևս, ինչպէս և Պարսկաստանից եկած միւս հասարակ բանւորներին, այսպէս ասած «համշարինեբին»: Վերջիններս ակտիվ մասնակցութիւն չունենալով հանդերձ բանւորական շարժման մէջ՝ այնուամենայնիւ նրա ազդեցութեան ներքոյ սկսում էին մտածել, ծանօթանալով տնտեսական ու սօցիալական հարցերի հետ և ընտելանալով տպագրական խօսքը գնահատելուն: Այդ ժամանակ Թուրք-ատրպատականեան բարբառով Թիֆլիսում և Բագւում լոյս էին տեսնում մի քանի լրագիրներ՝ «Շեարքի րուս» (Ռուսական Արևելք), «Իրշադ» (Պրօգրէս), «Մօլլա-Նասր-Էդդին» և այլն: Բնութիւնից լինելով խելօք, լրջախոհ, Սաթթար-խանը այն անշան գիտելիքները, որ կարողանում էր ստանալ «Հիմէթ» բանւորական շրջաններում, զարգացնում էր, մշակում ըստ իր ըմբռնողութեան և ստեղծեց որոշ, ինքնուրոյն աշխարհհայեացք իր համար:

Պարսկական սահմանադրութեան յայտարարումը նրան և իր ընկերներին հնարաւորութիւն տուեց ներգործական մասնակցութիւն ունենալ իր հայրենիքի քաղաքական կեանքում: Հէնց որ յայտարարվեցին մէջլիսի ընտրութիւնները, Սաթթար-խանը շտապեց Թաւրիզ նպաստելու ճշմարիտ-սահմանադրական պատգամաւորի ընտրութեանը: Նախընտրական պայքարների ժամանակ նա ուշադրութիւն է գրաւում իր վրա իր ագիտացիայով ընդդէմ ծայրայեղ ձախակողմեանների ու ռէակցիօներների, իսկ յետոյ արդէն, երբ քաղաքի ռէակցիօն թաղերը ապստամբութեան դրօշակ բարձրացրին սահմանադրութեան դէմ, նա դառնում է ժողովրդական պարագլուխ: Ահա հէնց այդ ժամանակ էր, որ ժողովուրդը նրան ստացեց «խան» տիտղոսը: Մէջլիսի գոյութեան ընթացքում և նրա ոչնչացումից յետոյ սահմանադրութեան ամենավճռական ու գիտակից կուսակիցները սօցիալ-դեմօկրատներն էին և դեմօկրատ-յեղափոխականները, որոնք իրանց քաղաքական հրապուրանքները չէին համապատասխանեցնում երկրի կուլտուրական մակերևոյթին. այդ պատճառով հարկաւոր էր մեծ տակտ և հմտութիւն, որպէսզի, սահմանադրութիւնը փաստօրէն վերացնելուց յետոյ, երբ անհրաժեշտ է զէնքի ոյժին դիմել, թոյլ չը տալ յեղափոխականներին շեղելու Ատրպատականի դիւրաբորբոք ազգաբնակութիւնը դէպի անուղղելի սխալների ուղին: Այդօրինակ տակտով աչքի է ընկնում Սաթթար-խանը, որ կառավարութեան զօրքերի հետ ունեցած իր կռիւների միջոցին մի կողմից միացնում էր իւրար հետ տարբեր քաղաքական և սօցիալական համոզմունքների մարդկանց, միւս կողմից ունենալով ապստամբների շարքերում ևուռն տարրեր՝ աշխաբար մնում էր պաշտպանողական դիրքում, միայն երբեմն յարձակումներ գործելով, երբ Էյն-ուդ-Դօվլէի պատժիչ զօրամասը խլում էր քաղաքի համար վտանգաւոր դիրքերը:

Ահա թէ ինչպէս է պատճառաբանել իր մերժումը զէնքը վայր դնելու մասին Էյն-ուդ-Դօվլէի արած պահանջի առիթով. «Երբ երկրի մէջ սահմանադրութիւն կայ, ապստամբութիւնը անսահմանադրական մի գործողութիւն է. մենք այդ լաւ ենք գիտակցում: Բայց մենք մեր պարտքն ենք համարում հաղորդել, որ մեր գործողութիւնները չէ կարելի է անուանել այլապէս քան ինքնապաշտպանութիւն: Լիակատար ընդհանուր ամնիստիա շնորհելու և առաջին մէջլիսի մշակած հիմնական օրէնքների հաստատութեան և երկրորդ մէջլիս հրաւիրելու մասին ֆէրմանի անյապաղ յայտարարումը կը ծառայէ իբրև ազդանշան ապստամբութեանը վերջ տալու համար»:

(«Р. В.»)

ՀՆՏԱԲՈՒԾՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

—

Բրուսա, 5 նոյեմբեր

Թիւրքիոյ, մանաւանդ Բրուսայի, ժողովուրդին քով յառաջ եկած է աշխատանքի բուռն ոգի մը, որով անիկա գիտցած է ժամանակը օգտակարապէս գործածել ստեղծելով աշխատութեան միջոցներ, մանաւանդ իր կլիմային ու դիրքին յատուկ աշխատութիւններ, ի միջի այլոց շերամաբուծութիւնը և հնտաբուծութիւնը, և արտադրած է այն տեսակ շերամի հունտեր, որոնք նախապատւութիւնը ստացած են ամեն ուր որ մուտ գտած են, և այս միակ պատճառն է, որ Կովկասէն և Պարսկաստանէն ամեն տարի շարունակ բարդ ի բարդ ապսպրանքներ կուգան ողողել Բրուսան:

Մանաւանդ հակառակ ներկայ տարուան հունտերու սակաւութեան, ապսպրանքները հեղեղհետէ ողողած են քաղաքիս հրապարակը: Ուշագրաւ պարագայ մը եթէ կայ, այն է թէ տեղացի վաճառականներ շատ կանխամտածութեամբ հոգածութիւնը ունին որչափ կարելի է քիչ ծախելու իրենց քըրտինքին արդար իրաւունքը:

Թիւրքիոյ վաճառականական խորհուրդը այս տարի մասնաւոր եռանդով փափաքը ունեցաւ իր մէջ գտնուող ամենակարող քննիչներուն միացնել ֆրանսացի նշանաւոր շերամաբուծական քննիչ մը, որուն առջևուրջ հսկողութեանը տակ վերջին ծայր արդիւնաւոր և առողջ շրջան մը բոլորեց Բրուսայի և շրջակայքի շերամաբուծութիւնը, որմէ հետէ թէև անցեալ տարիներէ աւելի քիչ, և սակայն աւելի առողջ սերունդ մը պատրաստուեցաւ:

Վերոյիշեալ քննիչը իր կասկածոտ բնաւորութեամբը ու իր վրայ ծանրացած խիստ պատասխանատւութեան ճնշումին տակ այնքան հոգածու և զգոյշ գտնուեցաւ, որ շատ անգամ յանդգնեցաւ նոյն իսկ վկայագիր չտալ այն բոլոր հնտացու պատրաստող անձանց, որոնք ամեն տարի հրապարակ կը հանէին հազարաւոր տուփ շերամի հունտ:

Ստոյգ է թէ այս մասին պատկանեալ իշխանութեան շատ մը դիմումներ եղան, հաւատալով թէ պարապ տեղը այսքան հընտացու շերամներու արգելք կըլլայ յիշեալ պաշտօնեան, բայց աւա՜ղ որ ասիկա լիակատար իշխանութիւնը ստացած էր վերին տեսչութենէն և անաչառ ու պաշտօնին գիտակից գործունէութեամբ ոևէ դիտումի տեղի չտալով՝ յաջողութեամբ վերջացուց այն ամեն գործերը, որոնց ձեռնարկած էր: Միայն ցաւ է յայտնել, որ այս տարի, հակառակ խնդրանքներու չափազանցութեան, վաճառականք չկրցան պէտք եղած քանակութեամբ հունտ պատրաստել ու իրենց դիմող վաճառականներուն գոհացում տալ. և սակայն ասիկա փորձը պիտի ըլլայ զանոնք խրախուսող, որպէս զի յառաջիկայ տարին աւելի արդիւնաւոր անցնուն, ցոյց տալով բովանդակ մարդկութեան թէ օսմանցի ժողովուրդը գիտէ վերջապէս իր արդար քրտինքովը ապրիլ:

Ս. Ա.

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.:
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:
Մ. Փ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՈՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Մ. ՏՈՒՐԲՕՎԻՉ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան:
Գ. Յ. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—12—12½ ժ. կանանց և մանկաբարձութեան:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

Օ. Վ. ԳԵՅԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:
Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:

Վճարը 50 կ.: Զքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԲԺԻՇԿ
Ա. Ա. ԽԱՆԴԱՄԻՐԵԱՆ
Ներքին եւ ջղային հիւանդութիւններ,
առանձնապէս սրտի և թոքերի հիւանդութիւններ: Ընդունելութիւնը՝ 11—1 ժ. առաւօտեան, 5—6 ժ. երեկոյեան:
Սօլօլակսկայա փ. № 6. տ. Միրզօեվի
(օ. մ.) 50—6

ԲԺԻՇԿ
Ա. Մ. ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆ
Ներքին հիւանդութիւններ

Ընդունելութիւն ամեն օր { 11—12 ժ. առաւ. / 5—6 ժ. երեկ.

Վելիամինօվսկայա փող., № 10.
(օ. մ.) 100—20

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Յ. Մ. ԿԷՕՆՃԵԱՆ

Ընդունում է բերանի և ատամի հիւանդութիւններ ունեցողներին: Շինում է ոսկու, արծաթեայ, փարֆօրի և այլ տեսակ պլօմբներ: Արհեստական ատամներ ոսկու և կաուչուկի վրա: Կարինետին կից արհեստական ատամների լաբօրատօրիա: Խորհուրդը ձրի:

Ընդունելութիւն } 9—2 ժ. առաւօտեան / 4—7 ժ. երեկոյեան

Шелковниковская ул., № 8, ոչ հեռու Աբաս-Աբադսկայա հրապարակից:
(շ. կ. չ.) 25—7

Մի չքաւոր ընտանիք

դիմում է բարերար մարդկանց օգնութեան, խնդրելով երեսուն ռուբլի, որ որդու ուսման վարձը վճարելու համար: Երեխան ներկայումս ... 30 ռուբլին ... խմբագրութեան գրասենեակին:

(ա. օ.) 3—2

ՖԱԼԻԵՐԻ ՖՈՍՖԱՏԻՆ

Փոքրիկ երեխաների լաւագոյն սնունդն է, սկսած 6—7 ամսական հասակից մինչև 10 տարեկան հասակը, զգալապէս ծծից կտրած ժամանակ և ատամների շրջանում: Հեշտացնում է ատամների դուրս գալը և պայմանաւորում է ոսկորների համաչափ զարգացումը: Ծախվում է դեղատնային խանութներում և դեղավաճառանոցներում:

(չ.) 10—8

„ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ“

Գրախանութը խնդրում է իր կլիենտներին, որ բոլոր ՀԱՅԵՐԷՆ ՄՈՏ ԳԱՐԴ ԳԻՐՔ ... պահանջեն ... Тифлисъ, Г. И. Галустяну, Книжный магазинъ «Гуттенбергъ». ...

Գրացուցակը ուղարկվում է ձրի:

(չ. ու.) 2—1

ՄԱՏԹԷՈՍ
Արքեպիսկ. Իզմիրլեան

Հատուկ ... պատկերով, ... գին 20 կոպ. ... Тифлисъ, Книжный магазинъ «Гуттенбергъ», Г. И. Галустяну.

(չ. ու.) 2—1

... պայմանով պատրաստում եմ ծխական դպրոցների ձայնագրութեան ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ և եկեղեցական երգեցիկ խմբերի ԽՄԲԱՊԵՏՆԵՐ: Դիմել՝ Абасъ-Абадская пл. 2-ой Могнинскій тупикъ № 4, кв. Асламазова, Ռոմանոս Մելիքեանին:

(օ. մ.) 5—3

Открыта подписка на 1909 годъ
на ежедневную, большую, политическую, безпартійную газету

„СЛОВО“

выходящую въ С.-Петербургѣ въ изданіи и подъ редакціей
М. М. ѲЕДОРОВА.

Государственная Дума съ подробными (по стенограммамъ) отчетами объ ея засѣданіяхъ.

Съ 6 окт. 1908 г. газета выходитъ и по понедѣльникамъ.

Въ газетѣ принимаютъ ближайшее участіе:
З. Д. Аваловъ, С. А. Адріановъ, К. К. Арсеньевъ, К. С. Баранцевичъ, Н. А. Бердяевъ, С. Н. Булгаковъ, П. К. Бѣлецкій, А. Васильевъ, А. Вергежскій, Н. М. Волковыскій, О. П. Герасимовъ, В. С. Голубевъ, Г. К. Градовскій, А. В. Карташевъ, Максимъ Ковалевскій, А. Ѳ. Кони, Г. И. Коровицкій, проф. Несторъ Котляревскій, С. А. Котляревскій, В. Д. Кузьминъ-Караваевъ, Н. Н. Львовъ, П. И. Люблинскій, В. А. Маклаковъ, проф. Л. І. Петражицкій, проф. Погодинъ, Вл. А. Поссе, М. Я. Притыкинъ, Д. Д. Протопоповъ, М. А. Славинскій, Старый земецъ, П. Б. Струве, П. А. Тверской, Гр. И. И. Толстой, кн. Е. Н. Трубецкой, Н. И. Философовъ, С. Л. Франкъ, Д. Н. Шиповъ, Г. Н. Штильманъ, А. Е. Яновскій, Л. Н. Яснопольскій, М. М. Ѳедоровъ и друг.

Фельетоны:
И. В. Жилкинъ, С. Б. Любошицъ, Оптимистъ, В. Г. Танъ (Богоразъ), Чужъ-Чуженинъ и другіе.

Въ литературно-художественномъ отдѣлѣ принимаютъ участіе:
А. Бенуа, А. Блокъ, В. Брюсовъ, П. Д. Боборыкинъ, Л. Я. Гуревичъ, Сергѣй Городецкій, А. А. Измайловъ, В. Каррикъ, И. И. Крыжановскій, И. И. Лазаревскій, В. Лихачевъ, Тадеушъ Налепинскій, А. В. Оссовскій, А. Ремизовъ, Н. Рерихъ, И. Е. Рѣпинъ, Ѳедоръ Сологубъ, Дмитрій Цензоръ К. И. Чуковскій, Георгій Чулковъ, Ольга Чумина, О. Шапиръ, Т. Л. Щепкина-Куперникъ, И. Л. Шегловъ (Леонтьевъ), Конст. Эрбергъ и друг.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА: на 1 годъ 12 р., 6 м.—6 р., 4 м.—4 р., 3 м.—3 р., 2 м.—2 р. 15 к. 1 м.—1 р. 10 к. За границу: на годъ 20 р., 6 м.—11 р., 4 м.—8 р., 3 м.—6 р., 2 м.—4 р., 1 м.—2 р. Для учащихся въ высшихъ учебныхъ заведеніяхъ, волостныхъ и сельскихъ обществъ, сельскаго духовенства, учителей и учительницъ и фельдшеровъ на годъ 8 р., на 6 м.—4 р., 4 м.—3 р., 3 м.—2 р. 25 к., 2 м.—1 р. 50 к., 1 м.—80 к.

Перемѣна адреса для городскихъ 10 к., для иногороднихъ 45 к.

При перемѣнѣ адреса просимъ г. г. иногороднихъ подписчиковъ указывать прежній адресъ или прилагать бандероль, подъ которой высылается газета.

Подписка принимается въ Главной Конторѣ С.-Петербургъ, Невскій, д. 92.

(26, 4, 8, 12, 18) 5—1

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ ԵՒ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՓԻՆԵԱՆԻ
= ԾՈՑԻ և ՊԱՏԻ =
1909 Թ.
„ՇԻՐԱԿ“
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ
ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ
(Տասնմէկերորդ տարի)

Բոլորովին նոր յաւելուածներով ճոխացրած ու հարստացրած և գունաւոր պատկերներով զարդարած: Դիրքն ու ծաւալը բոլոր եղած հայ օրացոյցներից մեծ և արտաքինով շքեղ:

ԾՈՑԻ ՕՐԱՑՈՅՑԸ պարունակում է վիճակագրութիւն ռուս. եկեղ. և վանական հողերի ու կալուածների: Մուրհակների օրէնքներ և օրինակներ, չափ և կշիռ, դրամներ: Դրոշմատուրք, բնակարանի հարկ, վարձատրութիւն նօտարների, դատական պրիստաւների, երդուեալ-հաւատարմատարների: Պօստ և հեռագիր, պօստային նոր օրէնքներ, խնայողական դանձարաններ: Զինւորագրական օրէնքներ, նորակոչ զինւորների չափը, անցագրեր և բողոքելու ատեաններ: Կտակի օրէնքներ, օրինակներ, կեղծ ու անվաւեր կտակներ: Հարուստ բժշկարան, առողջապահական խորհուրդներ—խմելու ջուրը, մարդկանց երկարակեցութիւնը: Մարդու ընդունած սնունդը, սննդի նշանակութիւնը, ինչպէս է կատարվում մարսողութիւնը: Հացահատիկների մշակման նոր ձեր—հացաբոյսերի շիթիլ և նրա օգուտները, մեղուաբուծութեան օգտակարութիւնը, խորհուրդներ մեղուաբոյծներին: Կառավարութեան ձևեր, ինչ է սահմանադրութիւնը, օսմանեան սահմանադրութիւնը, թիւրքահայոց սահմանադրութիւնը: Հիպնօտիզմ, երկրի սկզբնական վիճակը, գիսաւոր աստղեր, մարդու սկզբնական լեզուն, աշխատանք, մահ և հիւանդութիւն, երազ, իշխանութեան ծագումը, մայրական սէր, Թուքախտաւոր հօր կտակը, ծեր մշակի խորհուրդները երիտասարդներին, ամերիկական զօրքը: Քաղաքավարական բարոյական ակնարկներ, և չորս թերթ գիտելիքներ, տնտեսական խորհուրդներ, պտուղների բժշկական նշանակութիւնը, աշխարհիս հրաշալիքները, շահի և սուլթանի ներքին կեանքը, գրքերի թշնամիները և գրադարանի ոչնչացումը, մարդու արժէքը ճորտութեան ժամանակ, մահվան վերջին վայրկեանները: Կենսագրութիւններ՝ Իզմիրլեան, Շահազիզ, Պռօշեան, Արփիարեան, Դաղըխեան, Մուրացան և Սաթթար-խան (պարսից վերջին յեղափոխականը) իրանց գունաւոր պատկերներով: Հանելուկներ, ռեպուսներ, զուարճալի վիճակարան: Երեսների թիւ—300:

ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑԸ պարունակում է ընտիր մաքեր, աֆօրիզմներ, հարուստ ժամանակագրութիւն և բանաստեղծական փոքրիկ հատուածներ ամեն առաջին երեսի վրա, եկեղ. և ազգային տօների պատմական բացատրութիւններ, զանազան հեթանոսական սովորութիւններ, գիտական նորութիւններ, բնութեան երևոյթների բացատրութիւններ առողջապահական, բժշկական խրատներ, արհեստների վերաբերեալ օգտակար գիտելիքներ, եաբօնացիների, հնդիկների, հալէշների և քրդերի կեանքից զուարճալի պատմութիւններ, պատմական նշանաւոր դէպքեր հայկական, ռուսական և եւրօպական կեանքից, հետաքրքիր թւեր և տեղեկութիւններ, ինչպէս են ծախսվում հասարակական գումարները, զինւորական ոյժ և պատերազմական ծախքեր: Հողը Ռուսաստանում, ում ձեռքին են հողերը: Ազգային քնար—նորագոյն բանաստեղծութիւններ, աշուղական խաղեր—սիրոյ երգեր, հետաքրքիր տեղեկութիւններ բուսական և կենդանական աշխարհից, թռչունների և կենդանիների հետաքրքիր կողմերը, կենսագրութիւններ, զուարճալի դէպքեր մեծ մարդկանց կեանքից: Ժողովրդական առածներ, երգեր, լէլէներ, զուարճալի նոր առակներ, տնային տնտեսութեան վերաբերեալ կարևոր խրատներ, խոհարարական խորհուրդներ, հանելուկներ, շուտասելուկներ, վիճակներ և այլ զուարճալի տեղեկութիւններ:

ՏԱԽՏԱԿԸ յայտնի նկարչի գործ է, պատրաստված լիտօգրաֆիայում 6 գոյնով, ներկայացնում է թիւրքահայ ժողովրդի առաջ խորտակված բանտի դռները, գահավիժված բռնութեան պահապան վիշապը, ջախջախված հայ սարկութեան շղթաները և թիւրքահայ մանուկը ողջունում է հայրենիքի ազատութեան նոր տարին:

Գները՝ պատինը—50 կոպ., ծոցինը—20 կ., գումարով գնողներին զեղչ:

Դիմել՝ Александрополь типографія «Ширакъ», Карапету Апинянъ. Արտասահմանից—Alexandropoj Karapet Apinian (Caucase).

Ալէքսանդրօպօլում չը դիմել ուրիշ ոչ մի հասցէով:

(չ. շ.) 8—1